

3
א ל א

הגהות והערות

- 1) הבינונים ספיק
- 2) לריסות לחלק, דמי
- 3) מוספתא וכו' קאי על מה
- 4) שריע אלא אם כן ו
- 5) ומש"כ והלכות חיים
- 6) קאי על מש"כ שריע
- 7) שהיה ל"ב דגבי
- 8) הפס הארמות חיים כמ
- 9) להלכה זו שפס כו
- 10) להשמיע לצינור מנהל לע
- 11) וכו', רק משאר פוס
- 12) הפס מקור לרין זה:
- 13) בדפדף כחונ א
- 14) ומקור מההורות לעמבע
- 15) ה' ב"ש לא כחונ
- 16) פחות מג' טפחים א
- 17) משום דיעמוסא רק מ
- 18) גבהות אכל משום הליאה
- 19) לא אפור, ואלו כו
- 20) למש"כ הכי בסמ"ד 7
- 21) ובתו ארבעים כסם מה
- 22) אטוהי:
- 23) הליכות קטנות
- 24) אהרן לא קאי על מג
- 25) הש"ע עומד עמוק מה
- 26) פת הנקטת, רק על
- 27) המתפללים אם מוח
- 28) לעמוד למעלה מהשאר
- 29) לאו, ע"ש:
- 30) שישנונו זה וזה
- 31) כ"ה מוטות רששו
- 32) ומתהדרות אמ"ד ח
- 33) ואין צ"ל לנפול יחד וכו
- 34) ששנתה הות:
- 35) בדפוס שהיה לפניו
- 36) הלכתי שרד היה כ
- 37) ששנתה הות ולא היה כ
- 38) גם הבלתי כמדתם דב"ש
- 39) כוונתו לנפול הפני
- 40) שכתוב העיר אשר בנו
- 41) והנהרשיל צמאורו לו
- 42) טימן לד כחב דמקורו ו
- 43) מהפסוק דגברי הוימס ג
- 44) לד:
- 45) בדפדף כחונ ות
- 46) ל"ב, ולכאורה נראה לו
- 47) כמו שכתבו:
- 48) עיין בחזונו הו
- 49) מאיר שהיה מדברי הו
- 50) דנעיקן פחות כמשמעו
- 51) שום מחילה, ותמה על ד
- 52) התיירות שמשון, בניו
- 53) שמשון לין וזה בשלם ק'
- 54) ולפניו הוא ח"ב נט, ב ו
- 55) בערוך השולחן סעיף
- 56) שהבא ראה למונה העו
- 57) שאין עומדים לפני ה
- 58) מדברי הוה"ק שם כנא,
- 59) י"ב בווה"ק שם לא כי
- 60) שכל האדמים יהיו פחות
- 61) רק כחונ שצריך י"ב בלוטו
- 62) י"ג הובן דפ"ח ע
- 63) מקור חיים וד אפרים, ו
- 64) נמתה"ש מוקן יתכן קך
- 65) שדה והשמיע אברהם קך
- 66) רב:

דליל לא נטיל הוה גבהות פחות משלשה טפחים. ג' א, או דיעמוסא. והנה
 חליה ליחא להמחבר בסיומן ל"ח ג' ד"ה ומ"ש שלח) הוה אלא דיעמוסא, וחס
 כן וקן ומולה, דשרי צמטה וכסא (דלהשמיע יש לומר דקאי אמקום גבוה
 לתוך) משום טירחא המירו. והנה נפשיף ג' בלילן לרש"י ברכות ט"ז א'
 ד"ה ומתפללן בגמל, וית א"ן פחד, ושאר אילן דיעמוסא יורדין אפילו
 אומנין, אע"ג שיש צטול מלאכה, הוה הדין וקן ומולה א"ן מתיירין דיעמוסא
 משום טורח, אכל המהדר כירושלמי (נכרות פ"ב הלכה ה) (עיין צ"י ד"ה
 ומה) דגס צות דיעמוסא, רק שיש טורח גדול הקילו משום צטול מלאכה,
 הוה הדין הקילו מפני טורח הוקן ומולה, ומיהו גבהות לא המירו מפני
 העורח, כמו שכתב הכ"ח (ד"ה לא ע"ג) אלא דבחוול וקן הוה נמנו וכתב
 (בעליה) [כעליה] וליכא גבהות, ומוכרח הוה דחוספתא [ברטא פ"ג הלכה
 יו] דמחיר וקן ומולה, סתמא אפילו נצביה שלשה דודא"י יש גבהות, וזה
 שכתב המ"א משום דיעמוסא אמאי וקן ומולה המירו, הא משום גבהות
 שפיר מליר, דלא שייך גבהות צוקן ומולה דהוה כעלה לעליה, וכמו אומנין
 בלילן צלות גבהות, וזה הרה"ט [לפניו] ג', ומה שכתב בשם הרי"ח
 דמחיר כסא באין גבוה שלשה, אף לבריא ולא להשמיע, דליכא דיעמוסא
 בפחות משלשה טפחים ועיין פרישה [סס]. הא נצביה הרה"ט יש דיעמוסא
 לוקן ומולה, יראה דשרי להב"ח, ולהשמיע היכא דיש דיעמוסא אפטר דאפור,
 אם לא נצווה דליכא דיעמוסא והסן ה"א * : ב זקן בו. עיין מ"א. היינו
 שגומע על גבי המטה, ואפשר נמי שקשה לעמוד בלא כר על הארץ, ומיהו
 אם אי אפשר לעמוד רשאי להסתכל מיושב או שוכב על המטה:
 ג דהשמיע. עיין מ"א. ויהיה מינה עמוד ומקום נמוך, ועיין צ"י [סימן]
 ק"ן ד"ה וינלן חליממ"א שלנו אם אין רחב ארבע אמות ואין מוקף
 מחילות, אפור לשמש ודומה לעמוד סם להסתכל, ומיהו יש לומר כיון
 דמקום השמש שם הוה, ליכא גבהות כמו וקן ומולה, עיין מ"א אות א',
 דוקא לעלות גבהות, ולא להסתכל אפילו צמיד אפור כמו שכתב הפרישה,
 אכל זה מקומו כלן וחמד לפסוקי דזמרה עומד שם, אין זה עולה למקום
 גבוה להסתכל מקרי * : ד א. עיין מ"א. נמרה ברכות ל"א א' אמר
 רבי חייה לא יסתכל אלא צביח שיש חלונות שחמ"א [וינלן, ג'] וכו'ן פסיחין
 ליה וגו', ובדף ל"ד ב' אמר רבי יוחנן לא יסתכל אלא צביח שיש חלונות
 שחמ"א [נסן] וכו'ן פסיחין בעלימיה לקבל ירושלים, והטור הד"ח כן פירש
 רש"י [ד"ה חלונות] שסתכל כלפי שמים ולכו נכנע, ורבינו יונה נד, ג' ד"ה
 צביח נד המורה, ולרש"י נד המורה, ואי נמי בקרן דרומית מזרחית לפנות
 דמלך קלח ורואה ספיר דמי. אכל הר"מ ז"ל פרק ה' הלכה ו' מתפלה
 [כתב] ולריך לפחות חלונות נגד ירושלים, ששמע דעיקר קפידא נגד ירושלים,
 הא אי אפשר נגד ירושלים אין מעלה כלל חלונות שאר הרמות, ולרש"י
 וודאי יש מעלה, והמחבר הביא לשון הר"מ ז"ל, וזה שכתב המ"א בגמרא
 כ"י כלומר ע"ג דאין לו פת חלונות נגד המורה, ויש לו פת שיש בו חלון
 יסתכל בו ולא צביח אכל. ולרש"י יקשה מסיומן ל"ה סעיף ב' ומירין י' כ'
 מה שאין כן לר"מ דקפידא נגד ירושלים, לומר על ידו ירושלים ומסתכל
 אלא ה' ודמו [נרש"ט כה, יז] וזה שער השמים, אין קושיא מסיומן ל"ה. והנה
 אין לו פת שיש בו חלון כי אם פת אפל ונקעה, פת אפל עדיף דבקעה
 חלוף הוה, ועיין מה שאכתוב בסעיף ה' א"יה [משננות וכו' אות ב]. ועיין
 סוף משנה [נסן] בשם משננת הרמב"ם ז"ל [מהדורה בלאו טימן נעון] שכל
 זה צדיד צביח, אכל לא צביח הנקטת של צינור אין צריך לפחות חלונות,
 יע"ש, והיינו דמתל הרבים אין צריך לזכיות כל כן ומקובלת, ובשו"ע לא
 משמע כן, וכן כתב לנ"ט וצ"ח [מסעיף ד] ולריך לפחות צביח הנקטת חלונות, וכן
 עמא דבר. ונשים עשר חלונות לאיהו דז שרלה, ובמנאי שהיה גם צל
 שמתפלל לקבל ירושלים: ה שנים עשר חלונות. עיין מ"א. וכוהרה
 פקודי ובלבד שהיא נגד המורה ג"כ. עיין ר"מ פרק ה' הלכה א' מתפלה

שרי להשמיע (עיין נחלת צבי ס"ק א ולפי מה שכתבתי אתי שפיר)
 ובשבת בבית חולים על כרחך הטעם דכסא, אפילו פחות מג'
 טפחים לא בטיל ומטעם גבהות, הוא הדין כאן מטעם גבהות.
 ולהשמיע שרי בכסא ג"כ, אלא דאי אפשר לומר בכסא כל שהוא
 נמי יאה גבהות, בעל כרחך צריך שיעור והיינו ג' טפחים, והא דלא
 אמר רק לא יעמוד במקום גבוה לחוד הוה אמינה כלי רשות בפני
 עצמו הוה ושרי קמ"ל. ועיין בחידושינו ברכות יו"ד ב' וראש יוסף
 שם ד"ה אל יעמוד) רבי יוסי ברבי חנינא לא יעמוד במקום גבוה, תניא
 נמי הכי לא יעמוד על גבי כסא כו' ולא במקום גבוה, ורבי יוסי
 ברבי חנינא נקיט גבוה לחוד, שמע מינה לכאורה כסא נמי מטעם
 גבהות וכט"ז, ועיין ב"ח [ד"ה לא ע"ג]: ויש לחקור אם עבר והתפלל
 במקום גבוה מהו הדין, שהרי ביסיון ע"א סעיף ד' בבית הקברות
 לא יצא, ונסתפקנו ג"כ ברובן עיין סימן ע"ו סעיף ח' (ואשל אברהם
 אות יג) וסימן קפ"ה [משננות וכו' אות ב], א"כ אם חוור ומתפלל כאן
 או לאו. ועיין סימן צ"ח בב"ח [ד"ה ומ"ש ולא] מה שכתב הטור שלא
 יחוף בינו לקרקע, לאו לעיכובא אלא מצוה ממוכח, אין פירוש
 לעיכובא דחור ומתפלל, אלא דינא הוה עיכובא רק מצוה מן
 המוכח, ועיין פרישה כאן [אות א] דהטור ביסיון צ"ח למד מכאן
 על גבי כסא מטעם חציצה ואפילו פחות מג' טפחים אסור, ועיין
 ט"ז [סימן] צ"ח [ס"ק] ב' ומשמע שם בגבוה ג' מטעם חציצה נמי,
 ולפי זה להשמיע אין מוח. ולכאורה קרקע מקום גבוה, הר, והלול,
 לא שייך חציצה, וכסא אין הכי נמי אפילו פחות מג' טפחים אסור,
 אלא דאזיל לשיטתיה כאן דלטור כסא ג"כ דווקא גבוה ג' טפחים
 משום גבהות, ואין הכי נמי דאית חציצה ביה ולהשמיע למאן דחש
 לטור ביסיון צ"ח אסור, הא פחות מג' טפחים בכלי נמי לא שייך
 חציצה, דכאראע סמיכתא דמי אפילו בכלי, ושאינו ריצפה דאסור
 להוסיף עליה כל שהוא משום הכי הוה חציצה כלי. ובר"מ פרק ה'
 מהלכות תפלה הלכה א' [כתב] דאין מעכבין: אמר ההדיוט הכותב
 מפני שיש לי בכאן חרהורי דברים אמרתי לפרוטם. א', מה שכתב
 הט"ז דיאסור רק מקום גבוה, אפשר כוונת מהרמ"א 'לכוללם' והכי
 לימא, לא יעמוד במקום גבוה על גבי מטה כסא ספסל, לא כל פעם
 לא, ולא לאקדומיה למקום גבוה דשפיר טפי. ב', מה שכתב מביקור
 חולים בשבת י"ב ב' אמת, ברו"ף, ורמב"ם פרק י"ד מהלכות אבל
 הלכה ו' ורא"ש, גורסין כמו כאן, אבל המחבר ביר"ד [סימן] שלי"ה
 סעיף ג' השמיט מקום גבוה, רק מטה כסא ספסל, וכר"ן [שם ה, ב
 ד"ה כחכן] דהטעם שהוא למעלה מראשו של חולה, הא כשהחולה
 על גבי מטה רשאי לישב על כסא שן, א"כ גבהות דהתם פחות מג'
 טפחים כל שהוא למעלה מראשו של חולה אסור. ג', לטור קשה,
 למה אסרו שאין גבהות הא להשמיע שרי, ואמאי לא מטעם חציצה,
 להשמיע נמי אסור. ד', מה שכתב להוסיף על הרצפה בוכחים (כ"ה)
 [כד] לא אמרו מה מצונו מבגדי תורה יע"ש (בבבחים ק"י"ב [יע"ב]
 לא חשיב מה בין במות ציבור ליחיד ולא חשיב חציצה תני ושירי
 עיין תוספות כ"ד [ע"א ד"ה הואיל (השני)] חציצה בגדי כהונה וכמה
 לית בגדי כהונה אין מקומו פה). ה', מה שכתב המחבר בסעיף ב'
 מקום ד' אמות דווקא, הא גבוה יו"ד על ד' טפחים הוה רשות
 אחרת לדברי תורה כסיון ע"ט סעיף ב' ומ"א [ס"ק] ה', כל שכן
 כאן אמאי לא חשיב רשות בפני עצמו, וי"ל זה, ועיין מה שאכתוב
 בכ"א [אות א] עוד מזה א"יה. עיין לקמן [סימן] ש"ה סעיף ה' (ה'
 י') כלי לשבת כארעא סמיכתא פחות מג' טפחים, ומכל מקום הנך
 רואה שאין ללמוד משם דמקום גבוה י' טפחים על ד' טפחים יוכיח

חשיב שמונה דברים לכתילה ואין מעכבין דיעבד, ואלו הן עמידה, ונוכה המקדש, ומוקן הגוף, והמלבושים, ומקום, וקול, וכריעה, והשתחויה, יע"ש,
 ונלחם משנה [נסן]: ד' פ"א. עיין מ"א. ולמירון השני קולא, דנשדה נמי אף על פי שעובדים וצבים בני אדם, אם עומד בלד הדרך ולא ממירא שיפסקו

באר היטב

צ (א) ש"ש. והנ"ח מחיר גם כסא וספסל אם אין גוהים שלשה
 [מ"א ס"ק א], וכן כתב הט"ז [ס"ק א] ע"ש. (ובמהררי"ל ריש הלכות
 תפלה לכל ימות השנה משמע כדעת השו"ע וכן כתב הלבוש סימן צ"ח
 סעיף ד, וכן פסק בספר אליה רבה ס"ק א, הגא"א). ועלשוי נהנו שהשלם
 עיין הלכות קטנות חלק ב' סימן קכ"ג ועד אהרן [הנה"ט]: (ב) שנים עשר חלונות. (ויקהל) [פקודין] [מ"א ס"ק ה]. ואין צריך שיהיה
 כלם לנד מרחם אלא צריך שיהיו פחותות לכל לז ג', עיין עטרת זקנים ס"ק ג': (ג) בשדה. ופשוט דשנוני דרכים מתפללים בשדה, מ"א [ס"ק י]:

לבושי שרד

צ (ה) ב"ו: כפי"א צמירדא. אכל מקום גבוה היינו שהקרקע גבוה דסס ליכא
 דיעמוסא צריך ג' טפחים: (ו) שם צ"א היינו צריכים, פירוש אי יומה
 נהאי דשנ, דהו גבהות אפילו פחות מג' טפחים, אלא דמכל מקום מסגרה
 צריך ליתן שיעור משום דנמטהו אין שייך גבהות, וכיון דצריך שיעור מסתמא
 השיעור הוה ג' טפחים: (ז) פניא כפי"א ביצתותא. דמתממא דיעמוסא דמנעול

הכ:

ד' ולא אחורי בית ה' כו' ואפשר שכל זו מיירי אלא בעומר ה' הכותל שהארון בו בעומר בצד הכותל שד פתוח דהיינו בו ומחזיר פניו לצד ה' למורה לכוּלֵי עֲלֵמָא (מורי בבית פלג ג' ד"ה

ובדכתיבנא כאן ואין להאריך * : עיין ר"מ פרק ה' מהלכות תפלה הלכה א' שמונה דברים אם עבר אין מעכבין. מבורא דעומד במקום גבוה אין חזרו ומתפלל ע"ש הלכה ו' וי' יע"ש: (ב) במקום. עיין ט"ו. ולתירוץ הב' קולא בבקעה שאין מצוין בני אדם שרי, ולתירוץ א' דווקא במקום צניעות שיהא לבו נכנע עיין ב"ח נפא. ב ד"ה ולא יתפלל, וכתב עוד דויצא יצחק "לשוח" ולא כתיב בלשון אחר לומר שהחביא עצמו תחת אחד השיחים, ולפי זה בדרך כשיש יצור יעמוד שם ויתפלל, אם אין קשה עליו איחור דרכו ונקרא מקום צנוע, ומברכות ג' א' דאמר היה להתפלל בדרך והשיב מתירא שלא יפסיקו עובדי דרכים אין ראייה לתירוץ הב' של תוספות וכפי מה שהבין הב"י, דאי נמי לתירוץ א' דמקום צנוע בעינן, אפילו הכי מדאמר ליה אליהו ז"ל היה להתפלל בדרך טוב יותר מלכנס לתורה, בהכרח השיב לו דמתירא [מ]עובדי דרכים, והשיב לו תפלה קצרה. והנה בית אפל ובקעה לכאורה שניהם שוין מטעם הכוונה, וזה אילו דבקעה חצוף מקרי, שאין נכנע להסתר מפני בורא אע"ג דאם יסתור איש במסתרים כו' ניימה כג. כד עיין נחלת צבי [עטרת צבי ס"ק ח], (מה שכתב בחלוונות שיהא לבו נכנע כשמסתכל לשמים, להמחבר אין צריך לקבל ירושלים), ואינו יודע למה השמיט המחבר דחציף מאן דמצלי בכקתא. וסומא אין נפקא מינה לו בית אפל, או הלון שלא נגד המזרח, אבל בקעה ובית אפל גם לסומא טוב במקום צניעות. כליל יום הכיפורים תפלת ערבית אין לסגור החלוונות בבית הכנסת ברפין מטעם לקבל ירושלים * :

הלכות עדות [פ"י הלכה א] הרשעים פסולים שנאמר [שמות כג, א] אל תשם ידך עם רשע, ואף ללא מליטו מכוח מדרות נכאן [כי לאו בכל מקום הוא וכולל מכת מדרות הארכנו צנועת העמקים כלל ו] ומכל מקום אין חזרו ומתפלל אף על פי שנקרא רשע, כמפורש ב"מ פרק ה' מחפלה שמונה דברים לכתלה ולא מעכבין, וע"ש הלכה א' והלכה ו' בזה, ועיין מה שכתבתי בזה שאלת זה: י' דדברי שניהם. עיין מ"א. ומלגוש [סעיף ו] משמע כלפון ודרוס ופניו למורה שרי, אעפ"י שחון לבית הכנסת ואין פניו לבית הכנסת, והיינו מדומק. עיין מה שכתבתי בזה שאלת זה: יא יש דהחמיר. עיין מ"א. והיינו בזה אי אפשר להפוך למורה, שיש נראה לפניו כמלה עינו [עיין מ"א סימן ע"ט ס"ק ז'] הא לאו הכי עדיף למורה ושרי, ובש"ע אהימרא קמהדר: יב בשניבר שמוחזר. "במזל" בית הכנסת, מ"א. הא "מזל" בית, וכן עזרות הננויות נכותל מזרחי שרי להתפלל שם, עיין אליה רנה ס"ק ח' נסס [שייך] נססת הגדולה [הגני' אות ד]. וכן כחז המ"א בזה: יג הספוד. עיין מ"א. היינו עונה שנמורת, דחדר הוא, ואין נראה לחזונו לבית הכנסת, ודווקא נחלז בית הכנסת שצית הכנסת עומד באלמנע יוכר שמוחזר פניו: יד אבור. עיין מ"א. ברכות ס"א ה' אחורי עבודה וזה כו' קשה קלת. ועיין סימן תרע"א מ"א [ס"ק] י"ב דמנזה בית הכנסת ממשאוי קשה קלת היה להתרחק מנית הכנסת. וכד"ש ברכות ז' ב' גריס ולא רהיט ונחידושי [נראש יוסף ט, ד"ה גמרא] הקשימי למה השמיט זה, ועמה ראייתו להפרי מדש [אות מ] הביא זה, ועיין כסף משנה פרק ו' מהלכות תפלה הלכה א' יש לומר גירסתם היה כן, ונרף ס"א [וע"א] לית ולא רהיט, ובר"מ שם לנזס תפילין מוכח דליתו ממנבלי תפלה יורה קלת ללא כמ"א [סימן] תרע"א [ס"ק] י"ב. ודע נשעה שליבזר "מתפללין" אינו יודע מהו, אם דווקא תפלה שמונה עשרה, או אפילו פסוקי דזמרה וקריאת שמע, ויראה להחמיר בכל, ולל שכן למ"א [שם] כמנזה בית הכנסת כו' * . ועיין סימן פ"ט צע"ו אות ג' ומה שכתבתי שם:

מוציאת השקף

לרעיותא. חדא שאחוריו לבית הכנסת, תרתי, שהופך פניו לצד אחר ממה שפונים אליו הקהל העומדים בבית הכנסת. וכשעומד בצד מערב ופונה פניו לבית הכנסת, והיינו לצד מזרח, דאיכא תרתי לטיבותא, שפניו לבית הכנסת ולצד שפונים הקהל, דהיינו למזרח, ודאי שרי לכוּלֵי עֲלֵמָא. ולא פליגי כי אם בעומד כמורת בית הכנסת, דלדעה א' העיקר שנראה ככופר במה שפניו פונה לצד אחר ממה שפונים הקהל. אבל כמה שאחוריו לבית הכנסת, לזה לא חיישינן. ואם כן כשעומד לצד מזרח ופונה פניו לצד מזרח אע"ג שאחוריו לבית הכנסת, לית לן בה. אבל כשפונה למערב, אע"ג שפניו לבית הכנסת, כיון שפונה לצד אחר ממה שפונים הקהל, הוי ככופר. ולדעה שניה הדין להיפוך, דהכל תולה שלא יהיה אחוריו לבית הכנסת, אבל מה שפונה לצד אחר ממה שפונה הקהל, לית לן בה. וכתבו תלמידי דבינו יונה [ברכות ג, ב ד"ה כל] וז"ל והוא הדין כשעומד בבית הכנסת, אין לו להתפלל למערב, אלא שאינו נקרא רשע כיון שעומד בבית הכנסת ומשתחף עם הצבור. עכ"ל: (פ"ק יא) יש בו, ואע"פ בו, ר"ל כיון דרוצה ולצאת ידי ב' הדעות. אם כן עומד דרך משל בצפון בית הכנסת צריך להפך לצד בית הכנסת, והיינו פניו יהיו לדרום שלא יהיה אחוריו לבית הכנסת (גם אפילו יהיו פניו למזרח וצדדי גופו לבית הכנסת גם כן שרי, וכן הוא בספר אליה רבה ס"ק ז) מכל מקום יצא גם ירי הדעה דסבירא ליה דצריך להתפלל לצד שהקהל פונים, כיון דעל כל פנים אינו עושה היפוך מהקהל, כגון קהל פונים למזרח והוא למערב, מה שאין כן כהאי גוונא שפונה לדרום לית לן בה: (פ"ק יח) אבור צעבור. ומוטב בו [נפרא]. ברכות דף ס"א ע"א א"ר יוחנן אחורי ארי ולא אחורי אשה. אחורי אשה

מחיצות, והא דכתיב בשדה, לפי ששם היה בהר המוריה, ויצחק קרא להר המוריה שדה (על שם סופו שידע שבית השני שנבנה בזכותו, תחוב. בדכתיב משה ג. יב ציון שדה חחרש): ולתירוץ הב' אין הטעם מ"טוב הציבור. אלא שיפסיקוהו עובדי דרכים, ולמה אמר הש"ס חציף עלי כו': ולי נראה דקיים בו י"א יתבטל בו, וזהו הציפות שמתגאה כל כך. ואע"ג שהביא מ"א לשון תירוץ הב' שכתבו התוספות, וז"ל אי נמי הטעם שלא יפסיקוהו עובדי דרכים, ואם כן ליכא למימר כמו שכתב מ"א דהטעם משום גיאנות והציפות, אך באמת אין זה לשון התוספות, אלא כך הוא לשון התוספות, ועוד יש לומר דבקתא דהכא מיירי בבקעה במקום שרגילין שם בני אדם לעבור והולכי דרכים. עכ"ל. וכן הובא בט"ז [ס"ק ב], אלא שמ"א לעיל העתיק דברי התוספות כפי הבנת הרב ב"י דברי התוספות, שהטעם שלא יפסיקוהו עובדי דרכים, ופירושו של מ"א הוא כפי אמיתות לשון התוספות: (פ"ק ז) ולא בחורבה. מוכח בנפרא. ברכות דף ג' ע"א בעובדא דרכי יוסף עם אליהו זכור לטוב, ע"ש: (פ"ק ח) מפני בו, [עיין באבן העזר סימן כ"ב סעיף ד], אי בתרי אנשים איכא חשדא. דהיינו להאומרים דסתם אנשים מיקרו כשרים, ליכא חשדא. ולהרמב"ם [אסורי ביאה כב, ח] ו"ל סתם בני אדם לא מיקרו כשרים, וע"ש ובגמרא פה: ואבוקה כשנים, היינו עם האדם. ולפי זה בשדה וחורבה חזקה ושנים או אבוקה, שרי דליכא שום חשש: (פ"ק ט) והוא הפך בו, דיעקר בו. דכימיהם היה פתח בית הכנסת בכותל מערבי, והיו מתפללים ופונים פניהם לצד מזרח. ולפי זה העומד בחוץ בצד הפתח, דהיינו בצד מערב, ואחוריו לבית הכנסת ופניו לצד שנגררו. אם כן פניו למערב, וודאי נראה ככופר אליבא דכוּלֵי עֲלֵמָא, דאיכא תרתי

בבבשי שרד

לית הכנסת: (י) שם בשאר צדדיב. בדרום או כלפון ללא מיקרי גם כן רשע מחמת שכולס צצית הכנסת והוא נמוק, אלל כשממרה אפיה לבית הכנסת שרי:

(ה"ה) מ"א סק"ו דמוטב, הוא מיימנא דרבי יוסי שאמר לו אליהו היה לך להפלל בדרך כו' להפלל תפלה קצרה נרש ברכות ג, א]: (ו) ש"ע ס"ו הדד

6

פסקי הרי"ד

לרבנו ישעיה דטראני הזקן ז"ל

פסקי הריא"ז

לרבנו ישעיה אחרון ז"ל

על ששה סדרי התלמוד הבבלי

יוצאים לאור לראשונה על פי כתבי-יד שטרם נדפסו
עם הערות והארות ומראי מקומות
מבואות ומפתחות

מ א ת

חברי מכון התלמוד הישראלי השלם בירושלים

כרך ראשון: ברכות ושבט

בהוצאת

"יד הרב הרצוג" — איחוד מפעלים תורתיים-ספרותיים
מכון התלמוד הישראלי השלם
בסיוע קרן ווארצוויילר

ומוסד הרב קוק, ירושלים

[*קצת שבחו, כמו] (מה) שאמר משה רבינו האל הגדול הגבור והנורא, וכן אמרו אנשי כנסת הגדולה, כמו שכתוב בספר עזרא⁸⁰. וכן האומר על טוב יזכר שמך משתקין אותו, לפי שחייב אדם לברך על הרעה כמו שמברך על הטובה. וכן האומר מודים מודים משתקין אותו, שנראה כמודה לשתי רשויות. וכן האומר שמע שמע משתקין אותו, והוא שאמר כל הפסוק וכפל אותו. אבל אם היה כופל כל מלה ומלה⁸¹ אין משתקין אותו, אלא הרי הוא מגונה בקריאתו, כמבואר בקונטרס הראייתו, וכבר ביארנו כל זה במסכת מגילה. ג. העובר לפני התיבה⁸² לא יענה אחר הכהנים אמן, לפי שהוא צריך לומר כל מלה ומלה⁸³ לפני הכהנים ואם יענה אמן שמא תטרף דעתו ויטעה, ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו, ואם הוא בטוח שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי. ד. אילו ברכות⁸⁴ שאדם שוחה בהן בתפלתו באבות תחלה וסוף, בהודאה תחלה וסוף, ואם בא לשחות בסוף כל ברכה ובתחלת כל ברכה מלמדין אותו שלא ישחה, וכהן גדול⁸⁵ שוחה בתחלת כל ברכה ובסוף⁸⁶ כל ברכה, והמלך כיון שכורע שוב אינו זוקף, שני⁸⁷ ויהי ככלות שלמה להתפלל כולו קם מלפני מזבח ה' מכורע על ברכיו. הכורע בהודאה שלברכת המזון ובהודאה שלהלל הרי זה מגונה. ה. המתפלל וטעה⁸⁸ בברכת אבות⁸⁹ סימן רע לו, ואם שליו ציבור הוא סימן רע לשולחיו, אמרו עליו על ר' חנינא בן דוסא שהיה חסיד גדול, והיה מתפלל על החולים ואומר זה חי וזה מת, אמרו לו מניין אתה יודע, אמר להם אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף. ו. כל המבקש רחמים⁹⁰ על חברו אינו צריך להזכיר שמו, שני⁹¹ אל נא רפא נא לה, ונראה בעיניי שאם רצה להזכיר מזכיר⁹² כמבואר בקונ'

הראייתו. מי שיש לו חולה בתוך ביתו ישתפנו בתוך חולי ישראל, [*שמתפלל עליו שהמקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל], כמו שמבואר במסכת שבת בפרק ראשון⁹³. ז. דרך הציפות⁹⁴ הוא להתפלל אדם בבקעה מקום שהרבים מצויים⁹⁵, ואם היו מתפללין שם בעשרה אין בו משום הציפות⁹⁶.

פרק ו', כיצד מברכין

ה ל כ ה א. א. אסור לאדם ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה, שצריך להודות ולשבח למי שברא אוכל זה שהוא נהנה ממנו, וברכה זו (היא) מדברי סופרים⁹⁷ היא, כמבואר בקונטרס הראייתו בראיית א'. ב. כיצד מברכין⁹⁸ על הפירות, על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ, חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן, שתקנו לו ברכה לעצמו, לפי שהוא משובח יותר משאר משקין ומשאר פירות, שני⁹⁹ ויין ישמח לבב אנוש. ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה, חוץ מן הפת, שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ, שתקנו לו ברכה לעצמו מפני חשיבותו. ג. הכוסס את החטה¹⁰⁰ מברך בורא פרי האדמה, והאוכל קמח שלחטים¹⁰¹ או קמח שלשעורים מברך עליו שהכל נהיה בדברו. ד. [הקור [הוא] ראשי הדקל מברכין [עליו] שהכל נהיה] ב. בדברו¹⁰² ואין מברכין עליו בורא פרי האדמה, [שאינו נקרא פרי], שסופו להקשות, ואין בני אדם נוטעין הדקל על מנת לאכול הקור, וכך ראוי לומר [גם] בלולבי גפנים¹⁰³. הצנון מברכין עליו בורא פרי האדמה, אע"פ שסופו להקשות, הרי דרך בני אדם לנוטעו על דעת לאוכלו כמות שהוא, ונקרא פרי. ה. הצלף¹⁰⁴ יש בו שלשה מיני אוכלין, התמרות והקפרסין [*והאבינות. תמרות הם קלחים

בדקדוקי סופרים: והני מילי דלא מיכנף ביה עשרה.

1 ברייתא לה, א. 2 כ"כ רמב"ם, ברכות, פ"א ה"ב, וע"ש כס"מ. 3 משנה, שם. 4 תהלים קד, טו. וגמי להלן ב. 5 לו, א. 6 לו, א. ועי' תר"י ופסקי רי"ד הערה 37. 7 שם. בנדפס ובכ"פ ובכ"ש: הרך, וראה פסקי רי"ד הערה 28, 29. 8 בכ"י משושטש והשלמתי ע"פ הנדפס. 9 כ"כ תוס' ותר"י ופרי"ד וטוש"ע רד כ"א.

80 נחמיה ט, לב. 81 בנדפס נוסף: בפני עצמה. 82 המשך המשנה לד, א. 83 סוטה לט, ב. 84 תוספתא לד, א. 85 לד, ב. 86 וכ"ה ברמב"ם תפלה פ"ה ה"י, וע"ש כס"מ, ודק"ס אות ת. 87 מלכים"א ה, נד. 88 משנה וגמי' לד, ב. 89 סמג עשין יט. 90 לד, א. 91 וכי הפרי"ח או"ח ק"ס ס"א דלישנא דאין צריך משמע שאם ירצה להזכיר מזכיר, ובזוהר פ' וישלח איתא דבתפילה בעי לפרשא מלה כוקא יאות, ע"ש. 92 יב, ב. 93 לו, ב. 94 בנדפס נוסף: שם. 95 כג"י כ"פ

ספר

תורת חיים

והוא חיבור נפלא על שלחן ערוך אורח חיים
 המהדורה הזאת יכלול בתוכו כל ד' חלקי הספר
 כרך א: מסימן א' עד סימן ר"ב
 כרך ב: מסימן ר"ב עד סימן רס"ה, ומסימן תקמ"ט עד סימן ת"ד

כל אלה מעשי תקפו וגבורתו של
 הגאון האדיר, חריף ובקי עצום, צדיק ועניו, בקש"ת
רבי יעקב שלום סופר זצוק"ל

ראב"ד ק"ק פעסמ יצ"ו
 בנו של גאון ישראל וקדושו, ציס"ע, רבן של ישראל
מרן רבי חיים סופר זצוקלה"ה
 בעל שו"ת מתנה חיים וש"א"ם

עם ספר

גליוני תורת חיים

והוא הגהות וציונים על שלחן ערוך אורח חיים ח"ג
 המופיעים בזה לראשונה מעצם כתב יד קדשו

ובסוף הכרך הראשון הוספנו ליקוטים על שו"ע או"ח
 מספרי דו"ז הגה"ק רבי נפתלי בן הה"צ רבי פישל סופר מפרעשבורג זצ"ל
 אחי אבי המחבר, מגדולי תלמידי מרן חת"ם זי"ע

יצא לאור בשנת תשס"ב לפ"ק, על ידי

יוסף יודא סופר

בלאאמור"ר הגה"צ רבי אליעזר ישראל מרדכי אפרים פישל זצ"ל, הי"ד
 מר"ד ב"ב מוויניץ יצ"ו. אה"ת זכרון מופתים וז"ל ישיבת ודוויניץ ויניץ רבמ"ר

והם כהנו דהוא בכלל ונטיב דלא יעמוד צנוקים גזיה יעיש ולא זכרו אז על חוקי דרך עיי דיה לפי וכו' שטיק העעם ונשום דחין דעמו ויושבת עליו דחילין היה כמו עליו וחין זו ונשום דלא יעמוד צנוקים גזיה ועיש ודברי וגיב אין להם שחר דנה עמין סוונה קיש לדעמו ויושבת גזי חפילה:

(א) או חלוטות, עונגי' ר' וצפוני' דלרנוצ'ס אין ונעלה כלל רק כנגד ירושלי' אבל אם אי' נגד ירושלי' אין ונעלה כלל בשאר חוחות ונשאי' לרשי' דרך ליד ודאי י' ונעלה יעיש אפטר י'ל דהרנוצ'ס דקנר דכין צייד גזיתו חבל לא בצנור דמודה לרשי' שטעם שיקחכל כלפי שונים ולבו כנעט ונשאי' בצנור בלחיה יי' לבו כנעט, והם לרנוצ'ס י' ונעלה היה גם בשם חלון לשאר לרדי' וכחז ורדי' לפתוח פתחי' וטי כנגד ירושלי' כדי להספיל כנגדו, יען דעושה ביה זה לקביעות להספיל זו ביחודות, נשאי' אם צא להספיל ארעי צביה ונוצט שיספיל צביה קיש זו חלון עכ"פ ללד אחר, חונט גוף דברי פוני' ליו להצין הלל גם לרשי' אין שום ונעלה בשאר חלוטות כיון דעיקר העעם שיקחכל כלפי שונים ולבו כנעט אי' עכ"פ לרשי' היותו החלוטות לאחור לך שנוספיל [עצמו] ואי' ונה ונהי' שחר חלוטות, רק י'ל כונטי' הצ"ח שיקחכל כלפי שונים קודם חפילה ונה יכול לעשות גם אם החלוטות ללד אחר, חבל להנטי' שטיג' ח' הצי' בסי' ליה שבהוך חפילה ישא עיניו לשונים לעמוד הכונה אי' לומר כן ודוק שיי' צייד סקיי' בשם פסקי' חוקי' דאפי' אם יש חלוטות ון הלך כגון בלשון או דברים גיב ונעלה שזכר ללד לישא עיניו לנעלה [וליע' חוטי' לא הזכיר שיהי' החלוטות לנעלה ונקוונות אדם כדי שלא יסחכל לחון עסקי' כי וצאונו טוהג' כן עשוי' החלוטות לנעלה]:

7 ← (ז) לא יספיל צנוקים פרוך כמו צעדה, החסי' דרך ליד הקשה ויחמך דכתיב ויאל יחמך לשמו צעדה וחי' דהסם הי' הר הנורי' עיש ופי' הציה דלא הי' פרוך חלא ונוקק ונחילת עיש ויהי' רחי' לנטיב כצ"י בשם צחי' כהונה דנוקק ונחילת שרי' חף שאי' ונקורה, ונחיה הוצ' צנוטי' ז' ונשוע קל' דרך צביה, והציה ח' קי' החוקי' דילחך הי' ונחפיל צין חילנות והי' ונחפיל צביהם בשעת חפילה יעיש וי'ל רחי' לרצין דפועלי' רשאי' להספיל צראש הויה וצראש החלטה הגם שהוא צעדה, ואפטר שיי' קי' החוקי' דעיקר העעם שלא יספיל צעדה יען דיותר הוה עליו חיונה הונלך ולבו כנצ' כשהוה צנוקים לטע כדנפטרש צרטי', וי'ל דווקא צייד ונשאי' כשנוספיל צצור, וכמו שחילוק הרנוצ'ס חלוטות שררין גיב רק ליחיד והי' צדין זה דכשחפיל בצנור יש לו חיונה הונלך ולבו כנצ' ויחמך שחפיל צעדה הי' צצנור [ועצמטי' ח']:

(ח) ולא צחורצה, ענרבות דיי' ונראה וננוי' דהי' בלא חפילה חסור לכנס חלא דרצוחא קויל' הפוקקי' דאפי' לחפילה חסור (ח' הי') ולכאורה ליע על הרנוצ'ס וטור שכתבו קחם שלא יספיל צחורצה והשנוני' העעם ופני חקר ונפני ונפולות ונפני' הנזקי' חלא יש טעמו צנוקים דליכא לא ונשום חקר ונשום ונפולות ונשום ונזקי' עונגי' ח' ונה ונכח דחין לכנס להספיל צחורצה חפי' אם ליכא טעמוי' הנייל, דכיון דחורצה הוא חפי' שפלה חיונה ונחיש דליכא ונשום ככה חעפיי' הוא וננעית וחין דעמו ויושבת עליו דלנול' יפול עליו עוד נהאצני' שנסחרו, ורחי' ונהא דלא יעמוד עיי' כלי' שנוא יפול הגם דזודאי' אם אין עמוד עליו להספיל אין חשק ככה לעמוד עליו חעפיי' להספיל חסור ונשום שנוא יצנית ולא יי' דעמו ויושבת עליו, והי' כחן, ולכן כהנו קחם שלא יספיל צחורצה הי' חיה חורצה שיהי' הגם שנוחר לכנסו צו בלא להספיל, וצח' הי' נודיק שחאל חלי' הצבי' זיל לרי' וקי' ונפני' ונה נכנסת לחורצה זו חלי' להספיל חלי' הי' לך להספיל דרך וקשה הכי' רי' וקי' לא הי' יודע שאין כנכסי' לחורצה ואם לא הי' יודע ונה שאל לו חלי' הי' לומר לו כפי' שאין כנכסי' לחורצה ונפני' הטעמוי' שנופוטש שם, ולהכיל יחא דגם רי' וקי' ידע שאין כנכסי' לחורצה ונפני' טעמוי' הנייל, חבל צחורצה זו לא הי' שייך טעמוי' הנייל וצצור רי' וקי' שנוחר לכנסו צו, לכן שאל לו חלי' ונפני' ונה נכנסת לחורצה זו דאם כנכס לשום דבר חיונה רשאי' אם ליכא טעמוי' הנייל, וחור' לו רי' וקי' להספיל כנכס או חלי' חלי' הי' לך להספיל דרך דבחורצה אין ונחפילי' הי' חפי' חיה חורצה שיהי' לכן חור' רי' לנודתי' וננוי' גי' דברי' שאין כנכסי' לחורצה וכו' הי'ו שאין כנכסי' להספיל הי' חפי' חיה חורצה שיהי':

(ט) צביה חקוני' לביהבי, והי' צערה [צ"י בשם הרנוצ'ס] דלא כעיה (ונטי' יי') פי' דהי' כי צקקי' כחז הצי' בשם ח' [היה חראש צע' רצ ח'י] שטיקר להספיל צערוח שצנורה חלא ללד לפין או ללד דרום שאם ונחפיל לנורח טורה אחרי' לביהבי' ואם ללד ציה אחרי'

ציה חקוני' לביהבי' וכונטי' השי' (ולנטי' לא הי' שיי' כהי' כידוע) ונחמס חפס עליו הנטי', ועאי' קיי' ח':

(י) בלד שיהפח פתוח צי' כי חרטי' דאם עוצר ונלד שאין צו פתח ליכא לנחשדי' ענטי' פי' דיוכל לומר שיעי' בלד שיש צו הפתח כמו חס י' צי פתחי', ונה שקשה ונכח לסי' חרטי' עונטי' שם:

(יא) צענה שהצנור ונחפילי, חיי' ונהו אם דווקא חפילה יי' או חפי' פסקי' לקיש ונראה להחמיר בכל וכיש' לוי' צ' כננזה ציהבי' וכו' (פומ' ח' הי') והגם שחפיי' ח' צקקי' עי' שאם הוא חסור יכוון להספיל בשעה שהצנור ונחפילי' הי'ו כשנוספילי' חפילה יי' חבל לא שאר חפילה, ועיי' ציד חלי' קי' ז' דכל ונה שאנורו שיספיל עס הצנור לא קאי' רק על חפילה יי' חופי' ונה שאנורו גזי' ונחפילי' אחרי' ציהבי' ליי' חלא דווקא כשהצנור ונחפילי' יי' והוא גיב' ונחפילי' יי' וכן ונשוע ונה שאנורו לו חלי' כדו צר קיונה קווי' ונך ונשוע דצנענדי' ויירי' יעיש חבל לענין לעצור אחרי' הציהבי' הדין עס הפומ' דשאי' הה' יען דצעינן שיספיל צעט רטון ויהי' עולה חפילחו עס חפילה הצנור ועיקר חפילה הוא יי' עיי' יכוון שיספיל גם הוא חפילה יי' בשעה שהצנור ונחפילי' יי', נשאי' כחן שיספירו שחי' הונלך להספיל צצנור ונה פפי' חס הצנור עדיין חיים ונחפילי' יי', וחלי' יי' דאם הצנור עדי' ונחפילי' פסקי' י' עו' פכאי' שיספיל הוא עס הצנור צורי', חבל זה חיו' דנוי' שהוה צחן חאי' יודע חאי' הצנור עונו: (יב) יסחבל חרס וכו', חס קר' לו לנול' לכאורה דצר פשוע דכדה ונטי' דרצנן חך צחשו' ציה יסחבל קי' ונח' העלה כיון דחין חסור עליו כיה על חזי' הצן פשועו' ליי' דיעסקו צחפילה עס הצנור ונטי' לטעו' ונקר' ונגילה קודם לנטי' נצי' של חרס אחר (אש' חרסה) ולי' ליע חלא חס רק חס כומו חפי' שאי' חולה ונקרי' חס' ורשאי' להספיל ציחודות וקי' חס י' לפני' ונטי', כהי' דחין חיו' עליו כמו על חזי' הנן עכ"פ ונטי' קעציד וטלומו של חז' הוה, והנחיל הוא ונצרך צרכם חיונה [ונטי' לענין ונקר' ונגילה עונטי' צחרפי' צי' ועיי' צחשו' יד חלי' קי' וי' דנוי' שקר' או חור' לכעודה ונטי' ועיי' לרין להספיל ציחודות ויחוש' חס לא ליק' לנטי' הרנוצ'ס צייד רסי' דהוה כחורה לשני', ובחז' דאם יספיל חמילה חיקב עשה חסור לכחמילה כשנוספיל צייד וחין רשאי' לעשות צצנול ונטי' חחרת דהא חפי' צנוקים שדומה עשה ליה הוא דווקא צעיר' דווקיי' הנוטה רק ויחין ונחפיל וצח' חיו' עשה שום חסור כי רשאי' ליק' לכעודה ונטי' חס' שזודע שאח' לא הי' צידו להספיל עס לצור וזו הי' שיק צנולה פטור ונחמיל, והציר' רחי' חה, חבל העלה: דחיי' ונחיי' ליק' וחפי' ככלל ונטי' כל דהוה ליחא, ונטי' ונטי' דאם הונלך לא הי' ונחיי' עשום דהלך צחיהר ונחמילה חבל ונטי' ליכא ולא עשה כן לכחמילה יעיש ולעטי' כהי' ליק' לכעודה ונטי' לא ונקרי' חס' שלא יספיל עיי' צצורה, חבל חס י' לפני' חיה' ונטי' חפי' כל דהוה רשאי' להספיל ציחודות הגם דלא הוה צעיר' יען דחוס' הוא ליק' לנטי' והגם שאפטר צינול חחי' הנוטה חעפיי' הי' ההליכה הנוטה והוא כדן עשה שחפיל ציחודות [ועיי' צצננוי' דאם קיי' וציד חלי' קי' ז' צח' דרי' שחר' ענדו דחיי' עשה ליה ועונטי' לבי' צחוח כ"צ]:

(יג) עס הצנור, חעפיי' שזכר להספיל צציה צי' ונוי' צצור עס חררה ונלך עכ"פ (ונטי' טיי') דציי' צי' עדי' ונטי' חס' הגם שיש חוב עס, ועפומי' שהקשה חלא בלחיה ציהבי' עדי' ונטי' דהא גם כשנוספיל ציחודות פוסק הנוחר כרי' לרין להספיל ציהבי' עיש ועיי' צצור שכי' לא יספיל חרס חלא ציהבי' עס הצנור, והגם להצור אין שום ונעלה ליחיד להספיל ציהבי' ציחודות ענטי', וח' ונכח ונחטור דיש ונעלה צצור ציהבי' ונשום חוב עס ונחפילי' צצור צביה, וחין כוונה ונטי' על הנוחר דווקא חלא כיע' ונודי' צה, ועיי' צצננוי' שדיק ונחמילי' שיספיל ציהבי' צצור עס ונצרי' צערה ונטי' דייק שחורצ'ס קוצר כרי' דגם ציחודות חעפיי' יספיל ציהבי', ולעטי' שנוה שכתבו הפוקקי' ציהבי' עס הצנור הוא לרצוח צנוה שנסחמק חללי' צדק ח' צנוי' שיש לו ציהבי' חלל כוחל ציהו וחלון פתוח עס לביהבי' ונשום ונראה פניו לצנור סז' ונלעטר עונסם לעצור' כננצור בסי' כיה קיי' חס ונטי' זה ליהוה חשש כאלו עמוד ציהבי' או דלנוח חף דנחשט ונחפיל עס הצנור ונוי' חיו' חשש לביהבי' ולרין חרס חלש שקשה עליו טורח דווקא' דלצור' אפטר להקל עכ"פ ופאי' דלעטר' חרס חלש בלחיה חיו' לרין לערוח עלמו לכנס ציהבי' חפי' חיו' חלון שלו לרין ציהבי' עונגי' קיי' יי', חבל צחר' צרי' נראה ונודי' קי' צי' חלפי' קיי' [והוא צצננוי' כהללי' דכי' צח' שחור' חיונה ויש צו צי' חקוני' לביהבי' ונטי' חלון גדול על ציהבי' ונחור' צי' קצ' ונקיס ליי' צצור' וצ"י ונרשיו רשאי' להספיל עס שצניה הי' קביעה ונקיס ליי' ונודי'

לנחת בית בירושלם
עודי מעם
ה' עשה שמות :

ירושלם
כל דאס שמחתי

אס אשכחן ירושלם
תשכח ימוני
תדבק לשוני לחכי אס לא
אזכרני אס לא אעלה את

ספר
בתי כהונה

הא זה יצא ראשונה : מיעוט
רבים שנים בית דין זררא
לחוסר דמיונא : ובית זער
יודעי צינה : וכאשר
ישאל איש מי זה אשר על ידו בנה
אנא ועי' דא מלכא ירושלם קדיה
נלמנה . מקטני ארץ אס קטן לש'ם
נמוך מהן הצעיר יצחק הכהן
הי' אשר כעת מתגורר פה אומיר
קרית חנה : ס'ט לשויה דחמנא :

וגדול המוכה להדפיסו הוא הגביר
המרום הכתן ומעולה וכבוד ה' מלא
כמ'הר אליה הלוי ה'ו
יהי שמו לעולם
יפרח כשטונה : כ' ד'ר

כשת הנה איכ' שלח
לכם א'ת אליה לפ'ב

נרפס פה
אומר
יעא

במחלת ארזיכו המלך שלטון
מחמוד יר'ה בדפוס
האותפים החכס
הנעלה כמ'הר יונה אשכנזי ה'
וא'ר דוד חזן כ'י בעל חאה ד'ד

ירושלים

שנת חמשת אלפים ושבע מאות ושלשים

11

באכזרי ואשתי כבופו ולא היה ביניהם שום קטע ולמה יכבוד
 בהגרתו אשת ברייתו אשת נעורים ומאין הדגלים לזה ואם
 היא חששה חשש בעלמא איך זה מספיק לבעל מעשה
 וחברתו שמלכו להרה"ס ז'ל דסגר בענין אשה שמחנה כחובת'
 אע"ג שתלמה בחונם שהיא שקר הין מתמנה כלום דבמתנה
 לא בעי' חונם ובעלוי דעת בעלמא ללא יהוב מדעתיה סגי
 מ'מ יש גדולים קולקים עליו בכל כה"ג שתלמה הדגרי בחונם
 שאינו וכבר באו הדברים בחזרה בק' המודעה למנהר"ס ז'ל
 ובחש"ו שאר האחרונים הלכו בספרתם ומיורי פלוגתא לא
 נפקא והבעל מוחזק כמ"ס וגר מן דין לע"ד נראה שהואיל
 והוא לא נתנה הלא ע"מ לקבל הרי עמנו וקבלו סגר זה מזה
 וכל כי הלא לע"ד כוונתי הוי ומוסף עוד שדרשה ממנו דירח
 ח"י וגם מתן החמסים גרוס' ובגר יש לרקק כזה מדברי
 מוהרי"מ לחש"ו הל' עיין עליו דנף ס"ט סע"ג וריש ע"ד
 וזק ועיין מוהרי"ל ח"ג ס"כ"ח ונכופו החש"ו ובע"מ ח"א
 סימן כ"ד וכ"ס דלחתי איכא למימר דחש כדי שיגריה עליה
 בעלה בחוליה יותר מחיובו עבדה ח"כ הרי יש קבלת טוביה
 על אוחיו מעשה וע"ג במוהרי"מ ט' והס' לבדי חיובו אהויק
 איכתי ברשיעו לא מחוי' וכדלעיל א וקני' האשה הלכו ללא ב
 נחכיה במעשה הלזה לשם מתנה גמורה אלה מפני החשד
 כמ"ל מי הכריחה לעשות סגרי כדון כרי ובתנאי וכו' והלא
 אי היתה לה לעשות אשת כדון מלמה מ"מ והיא ישרה בעיני
 בעלה ולא לתת חכמה בין שינוי להעיל הובחיש' האומרים
 אלא מש' שדרכונה והשלמת דעתה עשתה כן אלא דלא עידיקא
 סגריה אולי לא יתרצה בעלה בחותו תנאי וכדור אלא בעלה
 חלוטה לכן עשתה מודעה לשאם יהיה כן אצל הואיל ולא
 ערער הבעל בזה היתה כוונתו למתנה גמורה

ועד

בה שלפי הנראה זו כך היתה רכונה מתחלה
 שיהיה בעלה יורשה אלא שירשה היו מ
 מתרעמים עליה וכאשר הגיד הורש שהוא הולך העדים
 חזנה שתעשה מודעה ולהפיש דעתם עשתה כך שאם תכזה
 שבעלה ירשה לא מלמה אך שוב גמרה בדעתה לעש' בחנאי
 והוא כדי ללקק תרעומת יורשה באומרה אגם לטובתה
 נחכונה ומ"מ זה נכח הסגריה והאומדנא

אבל

שאר הדגרי' דכתובנא נראין יותר כדי שלא
 לחש' למודעה ההיא וזמ"מ היות שערס' של
 הירודה יש לי קצת פקפוי' בהם עצמן וגם קצת מן הפקטוקי'
 שכחנתי לענין וגם ענין המודעה הנ' ומלורף לזה שכחנתי
 כחזר בה שטענה וידוע כמה מן המבוכה יש בענין קי"ל לבני
 שנועה ועיין בספר' כ"מ ח"א ס"כ"ו דף ס"ג ע"ד חע"ב שיש
 לחלק וכו' שלא ריחיתי לפום המדברים בענין מחילת השבון
 לבעל שהוכירו לטענת השבועה מ"מ לבי מהסס בדבר וגם
 שראיתי מרינה יוצאה גמרתני בדעתו לפשר ביניהם פסרה
 קרובה לדין זכות הבעל והוא משפט של שלום ולא כשאני
 לכתב הלא כה דברי כי זה כתב יודי בקצור גדול ואולם של ית
 ביטחתי בספרן של דיקי' וראיתי פנים לכל הכתוב ולענין
 חס היתה שפיה בדעתה כבר העידו העדי' מה שהעירו וידו'
 דעל השתם דעת רובא דרבות' ולא חיישינן לטורף דעת ולא
 בעינן כדיקה ועיין מוהרי"ל ח"ג סימן ל' ובמוהר"ך ח"ב
 סימן קי"ח וכו' שאר מרביותא בתראי' באופן שאין לחוש
 מזה כלום ואלת אשר עשיתי בפשר דבר נלע"ד כי הוא
 הנכון והיה זה שלום נאסר הצעיר יצחק הכהן

דיו שאלה

על מה שמכר ישראל להתפלל בעד' בית
 סכנסת וכן בחזרו'ה איל וחינן מקורי'
 ואין זה בית

חשובה

לפי דברי הש"ס והפוסקי' ז'ל זיל קרי כי
 דב ולא חניף לרב כהנא אלא מאי דמכני
 נבקתא דהיינו בקעה כדליתא כמ"פ איך עומדין אצל מקום
 שחוקף

הסמ"ע נס"ר רפ"א ס' ק' ע"ג

וראיתי

לרב רבנן המני'ט ונה"ה בח"ב ס' ב' נהוון
 קרוב לזה דן כדלמרון ובעל מיקרי רחוי
 לרש ע"ס אך בסוף דבריו כתב ז'ל ומסוס דברי הוא וזכרין
 אחת מודרכי ההקדמות כמ"ס שם מגור משה פ'ו מנהלונתנ"ד
 נטל כבר קמ"מ דלע"ג שאין קנין לאמר מיתה וכו' הכה כתוב
 מעכשיו וכו' עכ"ל ותמנתי מה ענין דברי המ"מ לזה שא
 חמרה הרב ז'ל אלא בלגון מחנה כי זה שכתב שם ומ"מ ח'נו"י
 יא וכו' קאי אמאי דשליק מיניה שבת חבב נל"ן מתח' דגרי
 קיימים ע"ס זה הוא לש"מ בשאמר בתי שאינו רחוי לירשו
 וכן נכבוד ודרי אפי' בפשוטין כל זה בלשון ירושה לא מהני
 לדעת הרמב"ם אבל בלשון מתנה ד"ק והוא ענין ופתרון לשון
 הרמב"ם ועל זה קאי וקאמר ש"ס דבלשון מתנה יועיל לכל
 הני' לזה נהר בוולח הוא כי יש חילוק וכו' בין ש"מ לבדי דברי
 זכיר קנין וש"מ לא ולא כהרר מאד כדבריו אצל בלשון
 ירושה איכא דמועיל הדבר דבור שאין לורד קנין שם ואין
 קנין כי טעם

מעשה

נהוון הרב ז'ל שדן בו לזכות הבעל משום
 דבדרי הויא נפיש דנא איפשיטתו חס כן
 איך לורד לקנין כלל ואין שום התייחסות נכ"ד דברי המ"מ
 כמ"ל ודור' ואודות קנין גרילה חיש' המגרעות נחן כ
 כההיא ד"מ דאמר' שיחא נח גמר אלא ע"י קנין אלא שכת'
 הרב ז'ל כתב שם דהוא מעכשיו וגר מן דין נע"ד ל"ו יויק
 כי יש לחלק בין ש"מ שהוא לשון מתנה ללשון ירושה דבכלמא
 מתנה בעלמא איכא נקיותא אלא ע"י אחת מן ההקדמות ו
 ומה' חומרי' שאם לא במר וכו' שטענה בזה ואם יש גבוי דעת
 ורשפוי כח בעלמא עבד מהני אצל כשאמר לשון ירושה כ"ע
 דעני שאין כיר שה נורד קנין ולא טעם קנין וא"כ אמרינן
 לישוי כח עשה ויש לרקק בזה מדברי מוהרי"מ דלעיל בסוף
 ע"ר וזק' ואחר שיהיה הדגרי דבור דכל דזכינן לירש מחמת
 לשון ירושה אין לורד לקנין כלל ואלו יר' ז'ל היה רואה דברי
 הנמקי' דלעיל נא היה כותב כן ומ"מ דן הרב דבעל רחוי
 לירש מיקרי' ומ"ס בח"ב ס"י"ז לא תנח' ועי' במוהר"ש ד"ס
 ח"ה ס' ק"י ומוהר"א ס' רצ"ו באופן שאלה בדינו שהנע'
 ידו על העליונה וזכה בהשבון כל מן דין וזלע"ג שהטילה
 תנאי בסם הוא יעשה כן אינו נכרת חקף למעשה אלא
 כשירצה וליכא קפידא בהכי והויא ותלמה מעש' שלה במעשה
 שלו ומכא' דעתה על זה והוא יעשה חס ירצה לזכות וכו"ס
 דלחתי איכא למימר הויאיל והתנאי לא היה כחול' תנאי
 נטל ומעשה קיים ולעולם הבעל הוא המיחזק בכל פלוגתא
 דבינותא כמ"ס לעיל ולכן אין לורד למר בזה

אך

מה שהיה קצת לפקק הוא ונכד התנאי הלוח
 שאמרה קי חיל מי אבה אירידיורה בכתוב לעו'
 וזה לא יתכן צאסה כי הוא אינה רחוייה לירש ואי אופשר
 לעשות כך וכיון שא"ל לעשות כך והוא תלמה הירודה לבעל'
 בזה איפשר שהדבר נטל ומ"מ לא תנח' הלא דהדגרי דבור
 דכל תורפה דהך אחתא הוא שפסם שהיא רוצה שיטול הכל
 בעלה אם תמות נחיוו כך יעשה הוא שחטול היא הכל ולא
 קפדה חלוטתא ואנב לטונה לבעל אמרה כן וכוונתה שיוכנה
 בכל אשר לו ולא דמיה הויא דש"מ נתת בקנין דהתם הוא
 להוציא והכא הוא לזכות ובענין מה שהילק הר"ב תה"ל בני
 שמונה טלוח לנבות לו שטר ואיטול ממה שיגבה מהשטר כך
 חלק וכו' והיה בקנין כמודע ע"ס ואומדנא דבה איכא וכו"ס
 חס נאמר שתנאי נטל ומעשה קיים ואותה דהמנ"ט דח"ב
 דלעיל לא דמיה כמו שיראה המעיון גס לע"ד אין לבקפק
 ממה שהלשון אומרת לו הגו אירידיורו וכו' מי אירידי כי
 אין בזה קפידא דהיא היא

ורענין

המודעה לע"ד לא תנח' שהרי אפי' היכ'
 דבניס ידוע פלוגתא דרכותא כ"ס איכא
 דלא גויס וכו"ס דאיכא למי' מהי תמי להחויק לאישהלוח ב

13

בספר קדוה ספר פ"ה דה" בית הכהונה, ומן נתר כל חלין עוב מילתא זריבא לוימרחא מפני הטועים לרחות בקש כל האומר בחיור דילמא דהיליס היו נהם ובשעת תפלה היו מוחקים אותם לתימא דה"ה דבר המעבד הוא ומי לא לבתמי' חנף דמדות וכלל הש"ס למדוכריכו ולא שום אחרת גדולה תלמודא שלא הניחו לא דבר קטון ולא דבר גדול מכל תשמישי המקדש שלא הזכירו ואין ספק שמלאכה גדולה היתה והיו נמזין עליה כמה חכמים כדאי שהיה ממנה על הדבר ומצינו שהזכירו ממנה על הפקיע ליעז המפרשים על הפתילות ואפי' חופר סתין שהיה מלאכת ערשי מנו בכלל והזכירו הרמב"ם ו'ל ולא מצינו בכל הש"ס זכר לדבר שהיה מלאכה גדולה ואם כל היום תדיר חללים המוחקים מי הכניסין בזה ולמה לא קירו הכל ואפי' משום אור רב היו יכולין לפתוחו חלונות מל' דוחות וארוכות השמי' אלל קוטפת קאי שלא היה דבר זה והוא מ"ש מוהר"מ ע"ל לפי סדרות' לעולם היתה בו כל לפי שהמח' הדיוט מגין מפני החמנה וכדלעיל ולא היה מכסה ואלל אין זה טעם אלל הדבר כדבר דלא היה ולא מירי וברור

המורם

מכל החומר שאין מקום לז'ן על מהנכס של ישראל בזה שמתפללין בעזרו' אחרות לפי דברי הש"ס והפוסקים ככל אשר כתבנו ולא זו בלבד דה"ך אקראי אלל אפי' עובדי חולתם קבע בעושה לסיבת מה קנה או חמורה לית לן בה, ודעת מוהר"מ ע"ל בחלק י"ד סתם ח'כ"ט שאפי' המתפללין בעושה כת של עבולות לא מיקרי הקראי ולא ערער הרב על עיקר התפילה, ומנהג פשוט הוא בכל תפילות ישראל ועיין בשו"ת כנה"ג סי' ק"סוף אות ד', ובארץ בני לבל הארצו' עיר קדשנו ותפארתנו ירושלים תוב' נח רחיתי כמה גדולים ובעלי סוד ה" לראיין עומדין להתפלל באמצע העושה, גם בקהל ת"ת אשר הם אין שם אלל כיפה קטנה במקום ההיכל ואנשים בה מעט ורוב הקהל מבולה ואינו עושה אלל כוללות הב' סוד יש א' אכסדרות קטנות מנד' כפין ואמנם במקום המבולה וישנים רוב הציבור ותפילה אחת מתפללין כל הנסור ולא היה אלס שפקק הדבר, L

רשמעתי

שם כחיותו מקום הפניו שיש שם בור מים עליוהיה יושב בתפילה חסד גדול ומופלא בחכמת האמת עד שהיו אומרים די רוח לא יקדישין ביה אשתכח מעתה מה מקום לערער על מנהג פשוט בכל ישראל אפי' שלא היו בדיניו כל הראיות דלעיל כל שאין המנהג הפך הדין כ"ש שלפי דברי הש"ס והפוסקי' ככל מ"ש לעיל כשר ותעשה זאת בישראל

האמנם

ממ"ש שהחל שאין זה בית דה"ך שערערו מחמת דברי רעיו' מהימנא דאיתנהו בזה הקדוש פרכת בשלחן ל' פקודא למבני מקדשא לתתא כגויכא דבי מקדשא דלעילא כד"ה מכן לשכתך פעלת ה' דאצטרי' למבני בני מקדש לתת' ולללאה בבויה ללות' בכל יומיא למפלא ליה לקב' הדתא ללותא חק' עבודה וההוא ביה כניסתא אצטרין לונני ליה בשפירו סבייא ולאחתיק' ליה בכל הקניין דהא בני כשתא לתתא קיימא לקבל בני כשתא דלעילא בית המקדש לתתא איהו קאים כגוי' דבית המקדש דלעילא דקאים דא לקבל דא וההוא בני מקדשא כל תקולוי וכל פולחניי וכל אינון מאינון ושאשי' כלה אינון כגוינא דלעילא משכנה דקא עבד משה במדבר'א כלל הוא כגוינא דלעילא בני מקדשא דבנה שלמה מנכא הוא בני נייחא כגוינא עלאה בכל אינון תקונין למחוי בתקונא דלעילא בני נייחא ואקשתתא בני כשתא דאצטרי' בכל תקוני שפירו למחוי כגוינ' עלאה למחוי בני ללות' לאחתיק' תקונין כללותא כמה דאוקמי' וההוא בני מקדשא דליהו ביה חלונות דכתיב וביין פתוחו כגוינא דלעילא ועד' מבניה חן החלישת מניין מן הדרכי' והי תימא אפי' בתקלא בנין אדרת' ליהוי

קאמר
בירושלמי מתיב שמינו ער סכנא וישראל מירושלים ליה הבית משני הנהלים דקרקו שיה שם קירוי כדכתי' לעיל ולא היה שם כה"כ מנה אחרת שם נכנסו והיה נחוי' וזאת שהיו כל אפי' יהושלים מהמעט שהיו מתפללין בזה הבית ואפי' ש"ס ד' בתי כנסיות היו כ בירושלים כדליתא בר' ע"ב דייני בורות מ"מ יומא היו מתמידין להתפלל בבית המקדש ועיין בירושלמי פרק תפילות השחר דף ק"ע ב' ד"ה מתני' ר"ח ודוק ועדין יש לומר דככה"ב ככתב רש"י ז"ל לאו הוקא בית כגוי' כפי' עשה בזה הבית אלל כל' אותו דהב' סדרות שהיה מיוחד להתפלל שם נקרא כה"כ שם היו מתכנסין להתפלל הדין

גם

ידוע שהעושה שמתקדש לא היו מקור' וכשתם עושה שאין שיקורות והכתוב קראן ה'רות ב המנכים ויפתחאל והלכות בלא ת' דהה סם וכמיזכר מדברי המפרש ריש פ"ב דמדות ובסוף מפרשים דברר מעלמו ואמנם כל סביב העושה עשו אכסדרות ע"ג העמודי' לעמו' וזהו זהו ולהטריע כלים כתי' ה' המפרש כפי' ומהות כמה שאינו חנו מהלכו' באכסדרות וכ"ל אלל כל ירוח' העושה מבניה ומבני ביה מבולה כנדע, ועודת כדים עד שח' הוקמה כלומר' אפי' אכסדרות: לא היו בה וכ"ס לדעת הרמב"ם ו'ל שהיה פרוכה עלי מחויות ואלת מנינת הר בני' ותפילתו של כ"ג ביום הכשורים אחר קיימת התורה שגזרת כהנים היתה כדליתא בש"ס ז' לו כ"ג ובש' חלו באמרין

גם

ביום ה' ל' כשאלר קראן ב' דהה ועטין לו בימה של עץ באמצע העושה חף הוא היה מתפלל: גם אחר הקריאה כדליתא בש"ס חלו באמרין ומ' היו עשין כן במקום שחין שם תקרה והרשב"א כלפי' שמיא ואף כי יאונה וישראל רבים חלפים כת יכיל לשבת הנה' שם היו מתפללין הכ'נים בכל יום מ"מ א' הדל' הנה מעבד למה לא קירו עזרת כהנים משום תפילתו כל כ"ג ביום כ"ב'ה כי עטם הוא ותדיר ולא פסקו וכן מפני הפילת המלך ואם מפני ראיית כהן אהרן את הגשרה מ"מ היו יכולין להגביה הכיפה מעלה מעלה ולא להתכלל בייקום מבולה כפירט תפי' כ"ג שהוא כללות ישראל ובר' כפיה הוא ועל ידו תהא ס' סליחתינו ואין לנו לחלק בין כפיה לגברה כי חל דעות הוכל מאי דלניע טפי מעלי ובינתר וותר נכרכת הכנעה ביום אדיר כשהו ותו ליה לא היה קורא בלשכת הגוית או לשכה אחרת שבויה קדש בעבור שה' התפילה ובקריאתו של כ"ג אין שם רבים ונלוים ואינו מן ההכרח שאלו יאספו כל עדת ישראל שירושלים חלה מאמע שחין התקירה מעלה ומורדת כלום כל שהוא מקום מונע אד' לו תימה סביב לאפיקי שדה ומה שהיו הכהנים מתפללין בכל יום בלשכת הגוית אינו אלל מפני שם היו מפיסים ושם היה מוכרח להפיס מפני נטיל' המנצפת והחיר כח'ל היתה כעודע ומה כ"ג נטינטול ממקום למקום וברור

גם

מי לנו גדול בחכמה ודחיו חורה כשלמה המל' אחר עשה כבוד נחשת ויתנו בחוף העושה ויכרוס כפיו השמים ככתוב נמלכים והחריך כזשילתו ו נתקבלה ברזון וכלל הפי' בעושה היתה תפילתו ולא חש לבגלוי ראש חס הדבר היה מעבד, והרואה יר' כדברי המפר' כמה פעמים היו מתפללין בעזרת כה"ם וכן רבים מפרשין והוא דלא היו עשין כן אלל כשער המזרח שר'ל עזרת כהנים ואם הדבר הנה מעבד למה לז' היו מקדישין בזה אלל מוכרת דכל שאינו כעין שדה רחוי ומתקב' להתפל' בו ומניין לנו לקל' בין הבית הגדול והקדוש למקדש מעט ואדרבה במקדש המעט ביותר לריך זרון שאינו ומה עומד בפלסין של מלך לעומד חלה לו גם כי מלא כל הארץ כבודו, ובשרוך בערך עושה כתיב ו'ל עזרת הכהנים י"מ כשיל כן נקראת עושה מן עור' הצות כעומר ששם מתפללין לאל ואמנע ועדין עכ"ל ועי'

14

לחיי סליק לאו הכי דהא און כריכותו בית וליכא להשתכח בית
 לתתא ככונא דבית עלאה נחזא דדורא עלאה ליתירא תתא
 ותו דההוא לתתא וההוא רוחא דאטריק לסלקא ולנפקא מנו
 בעאקו בחורא מישא לקבל ירושלים ועל דא כתוב מן המצר
 קרתי יה דאטריק אחר דחיק בעאקו לשדרא נבויה ההוא
 רוח דלא יסטי לימינא ושמאלא ובחזקתא לא יכיל קלא לשדר'
 ליה הכי דהא ככונא דא קלא דאמר אתההיא לבר בארמ
 מיאר מנו אחר דחיק ואולי נקצ דקיעין וסליק בסליקן
 לתתיהו רוחא דלעילא וכי ע"כ וס"ל להסחול דבית דוקא
 כסתם בית שמך דהא להא חמינא ויהי בית דוקא קאמ' ככל
 כשפטו והקתו פרנס ליה כל תפילה כל תחינה שבערות
 שבערות ויהי תפילת הכהנים שכל ויהי לא מצינו תפילה
 במקדש כי אס בערות והל היתא ואפי' תימא שבערותות
 היו מתפללים מן חין זה בית וזה מיקרי בית סתם ושלמה
 הע"ה בתפלתו יהי מקדש היתא לל כל תפילה כל תחינה מכל
 האדם אפי' חולות העולם וכל הגוים תפילתם במקום אית'
 פ"ד שנתקדש ארון גוים ככנסים אפי' כחיל וקרא כרוזא
 קרא כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים והיכי קרי ליה
 גיה בית תפ' לה ואין זה בית ואפי' תי' שהו מתחיים אהלי'
 מ"מ אה ערפי היו ואין זה בית מעין דוגמא של מעלה ותר
 כההוא דלמקד אהלי לא מצי שפרס אהל ורבים עבדים היו
 לאפי' ונכסיה דכתיב הוא הו' המוריה אקראו שם אהל מא'
 דלא הוא אהל עיקר הכונה עיקר מיוחד לכך ומצב כי לא
 סוף דבר כל סם בית היינו עיקר ארבע מקו' ומסוכך
 אהל כל שהוא מקום מוצנע מיוחד לאתו דבר בית מיקרי'
 ושו' חכמים נלשון המשנה לשון בית כמה דוכתי והכונה דבר
 המיוחד לכך ומתם בכלים פ"ו בית לגנים ובית הכנסת ובפ'
 כמה עומדים בית הפח ובית הגנלים ובית הר' וכן בית ה'
 המעבדתיים ובפ"כ דמות לשבת בית שמיא מבורש סם שלח
 היתה מקורה כלל אהל הכונה בכתיבתא ולא סוף דבר בית
 מקורה וכו' וההוא הקדוש פ' אמות דף ד' ע"א כתוב וז' בית ה'
 דא איהו בית המקדש כגון עזרות ולשבו ובית האולם והיכיר
 לא בית המקדש ורא אפי' בית ה' בית המלך דא קדש ה'
 הקדוש דהיה פנימאלה דכל ע"כ ומשמע נמי שכל העשב
 לבית יכללה הס' וכמומר קדישא הו' סוד עולם ישראל
 ובא"ר עזרת נשים ושניה עזרת איתינו

74 ומ"מ

במסעל ממי לא איהו דברי והל' ל
 לקמייתא דלפום כל מתי דאמרין חין סם בית
 מוכרת שהיה דוקא כסתם בית ולא אחר בנידי קדושה
 דרעיה מהימנא ולכן כריכותו בית אהל לאשקי קהלא ארון
 זה מזור לשבת בית ילא יכלנו הס' אהל מקום מוצנע מן
 הגדרין ומיוחד וכו' אס נשפל לבית ממש בית מזור חייבולא
 ממשית ממאחר נחזא דורא עלאה ליתירא תתא ו
 ולאידך טעמא דקאמר דההוא לתתא אטריק לסלקא
 ולנפקא מנו עאקו בארמ מיאר כו' חיי אהל לאשקי קהלא
 כדקמי ובחזקתא לא יכיל קלא לשדרא ליה הכי ואלו הכיפה
 ג"כ גורמ' כי היכי לביסק קלא דרך כוין פתיחו להי דחיק
 בעאקו מתי אהיה חלקא ולא הו"ל אהל הכי דאטריק אחר
 דחיק וכו' דלא יסטי דהא ככונא דא קלא דאמר וכו' אהל
 ממש דדוק חלקא א"כ מדקאמ' דלא יסטי לימינא ושמאלא
 וכל שמוקף מחילות לא סטי לימינא ושמאלא ומיקרי אחר
 דחיק בעאקו דשדר נבויה ההוא רוחא דאטריק לסלקא
 דאטריק אחר דחיק בעאקו לשדרא נבויה ההוא רוחא ל
 לקבל ירושלים או דלא יסטי לשם סט' אהל לקבל ירושלים
 והיי' כמה שדריכו בפ' פקודי ו' תלמוד' לכה"כ ה' ה'
 חיון דעבדי ליהו כ' ארבע רוחות ועיון בפ' עשרת וקנים
 א"כ סו"כ ומשמע דלאו דחיק אהל בא"ר מיאר לקבל ירושלים וכל
 דכוין פתיחו ג"כ לקבל ירושלים וכל המתפלל פיה כלפי
 ירושלים אשתכח דהוא לתתא וההוא רוחא דשק לאטרא
 ירושלי' נשק אחר מעזה התפלל במקום שמוקף מחילות

לשאת ולתת בהם ו
 בהכמת האמת והי
 שתיקה נמצאת מן
 עם בנינו ואפי' ח'
 על מנן הס' מתפלל
 לכונה שהם משכתי
 ערביה' להמתין לה
 אהל' מחמת ריח
 חתם להתפלל כתיב
 והנה להם לישראל

שאלה יח

להלך לפני הס' ח'
 ג"כ כולם בפני חת
 עומדים באמור' וכו'
 ומכילים אהלם לבי
 חטוקות ולקוח' גם
 בהקפות ה' ח' וחס'
 להוכיח חטוקה בפני
 כהן לפני מ"מ הרח'
 דשקל שרגא וכו' והי'
 וכדכרין פסק מרין'
 שלח תפול השעה ה'
 וכו' ואסור גי' ט' מה

תשובה

המוכ'
 ח"כ כקונטרסים
 שמעלי כך רחיתי
 ומשמע בפני מורי'
 זה ובנין שיכתיבו ג'
 בידו למחמת גוף מה
 ח"ת דיה הולך לפני
 וחטוקות ביהיה וכו'
 חטוקה ונראה שדבר
 משמעותיה בחר דה'
 לפניהם ככונתו בדם
 טנה כך ובקמתו ה'
 דבחרעא ד'
 ז"ל בש"ע וחזי בעב'
 קדושים וכסם שבין'
 רבינו מדרכיה מ"מ
 שבארץ ישראל ורבו'
 עינו ראו ככרין ו'
 בש"ח וכן בני עומן
 סך הוחקו להיות
 ולא
 ולע"ד מהנהג' הכ'
 דבר
 ז"ל ש"ל ברור שלח'
 וההסתפקות משום
 מחמת שיעור השם
 בהנכרתו הוא דהל'
 ומה שהוא חלק מכו'
 והליקו בשעת חיס'
 הככור ע"י השמן ש'
 הרח' ס"ל שם וכל'
 בשעה שככה אפי'

לשאת

15

לשאלת ולתת בהם ור' אבא רבדי' לרבנן קריש' דקיימי ונקיאי
 בהמת האמת והיא רחוקה ממני חן חמרתו חני חל לני וזו
 שתיקה מנארת מכשיל כמה חשים שאין עומדין להתפלל
 עם הכיבוד וזכ' א' י' מהם שאין מתפללין כל עיקר כי לא
 על מנן הם מתפללין בתקומת הני' כי בתפינת שתיקה הוא
 לסיבה שהם משבחים בנקר בנקר מחמת מלאכתן יקשה
 בצנייה להמתין להפלת עם אחר הכי' ככ' וכתפיל' מת'
 צריכה מחמת ריחוק ב'ה' וזין ס' בית פניו במקום אשר
 חתם להתפלל בחיוב ועל כיוצא בזה אמרו כל המוכיף גור'
 והנח להם לישראל נמולי דחנות ונדוקים ילכו גם הנ'עד
 כתבתי הענין ינחך כהן

שאלה יח

על סמכו ישראל קדושים בין בדרך בין
 בח' נליל שמחת תורה בהקפת הס'ת
 להלך לפני הס'ת חזוקת של שעה ולקוד ר'ס' ונהליכן
 ג'כ גילם בפני התני התורה גם במתח' לנכח כל עם הקהל
 עומדים בחמור' הכקר ליל ס'ת והולכים לנתי תהני התור'
 ומניחים אותם לבית הכנסת בקול רנה וסיר ולפניהם כמה
 חזוקות דולקות גם בע'ה' ירמלי' תו'כב ביום ס'ת מרקדין
 כהקפות הס'ת וחזוקות גדולות ביריחה גם בכל י'ל המנהג
 להניח חזוקה בפני הס'ת ולכאורה כל המנהג הני' כמו ז'
 נחש לפי מ'ס' הר'ש' ז'ל בפסקיו גבי הייה דשמעיה דעוב'
 דשקל שרגא וכו' והעלה דגרס ככו' בנפשו של דבר הוי כמכב'
 וכדבריו פסק מרן ז'ל הכא נמי אי היפטר ש'ע' נע'וז' הוי
 שלא תפול השעה הנחת כפי הגר' ארצה והוי פסק ר'ס'יה
 וכו' וחסור ני' ע' מאוס כניו יורנו המורה ויבא ש'כ'מה

תשובה

דבר זה רבנו הגדול אמרו הוא הרב
 המופלא בעל פר'ח וז'ה' וימצא כמוב' בפר'ח
 ח'ח' ח'כ' בקונטרס מים חיים כס'ת ס'ט' י'ע' ובענין חני
 שמועלו כך ראיתי המנהג פשוט בע'ה'ק ובהיות עומד
 ומשמש בפני מורי ז'ל הני' לא שמעתי ממנו אום ערער על
 זה ובזמן שיכתיב מיכ' על ידיו הוי ח'ה' היה מבדולי העיר והיה
 בידו למתת ול' מתח' ולא עוד חלף שנים התוכנו שיהי
 ח'ת היה הלך לפני הס'ת בהקפה עם שאר גדולי הדור
 וחזוקות ביהיה וכמתח' לי קרוב לז'חי' גם יזו' הוחת'
 חזוקה וז'ה' שדברי מורי הללו מ'נה' ראשונה הם והדר מר'
 משמעתיה בתי דאס'תיה ניה גדולי הדור אשר הר'ה דבריו
 לפניהם ככתוב דבריו קדשו לחמר חס' וסכימו עמו ובידיתו
 שנה כך ונקטמו החוק במונהג ולו לדעת טעמ' דרבנן קרישי
 דבארע'ל דישראל דכל מיני דידן עבדינן כותיה דמרן
 ז'ל כש'ע' וחי' בעני ח'ק כי לא נית' חס' לי למ'וז' דעת
 קדושים וכס'ס שתי קר'שי קדשים לחולי חולין כן גבהו דרכי
 רבינו מדרכיט מ'מ' הריני כמלמד זכות למנהג רבותינו
 שבארץ ישראל ורבותינו שכל' כי מדי עברי בשליחת מנה
 עיני ראו כנרכיני ועירוי גדולת החוקי להיות עושים כן
 בש'ח' וכן בני אותן ס'ת ח'ס' כי ט' של עלר' כן המה עושים
 שכן החוקים להיות עושים מדור דור והוי מדי לקום עשה
 ולא נמכ' מי שיטל המנהג

ולג' מנהג הכ' פטור ועטור מכל ערעורי דמר וז'חי'
 דברי בתחילת דבר מורי ז'ל מדברי הר'ש'
 ז'ל סנ'ל ברור שלא חיינו בש'ס' הוספה בשמן משם מבעיר
 וההסתפקות משום מכנה חלף בנר העומד ליכנות בשבת
 מחמת שיעור השמן שגנר ד'ש' הוא מוסיף בשמן מאריך
 בהנערותו הוא דללו לא נתן שמן בנר היה כנה כשיכלה השמן
 ומה שהוא חולק מכתן וז'ל' הוי כחני הדליקו בלו' כאלו נכב'
 והדליקו בשעת אשר הלכה וכן לענין הכניו נמי ממהר
 הכניו ע'י' השמן שנסתלק מן הנר והוי כאלו כנה הוא כמ'ס'
 הר'ש' ז'ל ס' וכו' כנה' בזמן שאסור לכבות גרס' כניו זה
 בשעה שנכנה ח'פי' שהוא ממילא מ'מ' קשיכן ליה כאלו

ומעת' נתיין ומדון בחזוקות של שעה הללו כשמועליק'
 אותה חין דעתם שתיחו דולקות והולכות עד
 גמרה חלף גוי ב'ח' ומכנה אותם אחר גמר מעשה והדבר
 עשוי בהיתר מנלי מכשול חמיר' לנבו וכו'ל' ראיתי כשנתיאין
 החזוקות לבית מקבלת אותה השפחה ומעמיה מכנה חזון
 מעתה מה שר'ס' מורי ז'לה' לז'יס' מ'טעם' שהשעה המכ'
 ע'י' נעטע נוספת לח'ח' ומכ'ח' ממחר הכניו הנה נמתיאית
 זה חין ממחר הכניו כי ט' דכל' ח'ה' מכניו אותה ואינו ממחר
 אום כניו כי ט' ובזמן שנכלת השעה באותה שעה הוי מהרת
 הכניו וזין זה גרס' כניו אחר י'ט' כי באותו הפועל ששעה
 כי ט' אינו מעלה ומוריד ל'ט' ואינו גורם שום מלאכ' איסור'
 ששעה כי ט' חלף לימי החול וזין ל'י' לומר שאלו לא היה
 מכנה אותה הגוי היתה נשארית לליקה נמנ'ח' דמעשה הלום
 ממחר כבייה דלית' דלחן לא קשיינן חלף שתייה המלאכה
 נעשית בזמן האיסור וס'ף כל סוף הרי כי ט' לא נעשית אום
 מלאכה חדשה ומת'לה נמי כך דעתם שלא תהיה דולקת
 והולכת עד גמרה וק'אי' כמה דל' עניד מירי ורירו גם
 לענין שבת כהוסף בשמן ששיערו מעט וכו' אחר וכנה הנר
 עד שלא היה כלה שיעור השמן הראשון שלא יחוייב כלום
 שלא נתקדש מחמת פועלתו מלאכה האסור' ולא אינו מעשיו
 ומירי ד'הוי כהנביק פת לחטור וקדס ורידה עד שלא תאפה
 דטטור כמתבאר בפ'ק' דשבת ול'ירי חוי' לי אשר' ב'ח' אחר וזו'
 והדליקה פנים קדשות ב'חו' לבחן וכו' לענין ההסתפקות מן
 השמן דבר טעמ' הוא ככל' עד ברור וכ'ס' נד' שעיך' ההל'ק'
 חין הכיונה' נה שתייה' דולקת עד גמרה והדכתי'
 וחויכ' ל'ירי ז'לה' סבת' וז'ל' ומשכ'ח' לי שפי' שיהיה
 חזוקה גדולה עד מאל' דל' שייך סבת' דהני' ז'
 ג' לח

זה השער לה' צדיקים יבואו בו

בעוה"ת

ספר

שאלות ותשובות

דברי יואל

חלק ראשון על או"ח יו"ד

אשר אינן וחיקר למי כל חמדת ישראל, המסתת כהרים כהררי אל, ראש גולת אריאל ומרא דארעא דישראל, משיב כהלכה לכל כענין שואל, הגאון הגדול, יחיד כדורו בכיבוד מכוכות ובהתרת ספיקות, היריעה מהכיל קצרה, לסיים שבחי דמרא איש אלקים קדוש יאמר לו

מרן יואל טייטלבוים זצוק"ל

זכותו יגן עלינו לדור דורים, עד עמוד הכהן לאורים
אבדק"ק סאטמאר והגלילות, ובירושלים עיה"ק תוכב"א, קבץ ורבץ
ועשה פעלים לתורה, והשיב לשואליו דבר הלכה ברורה

יצא לאור ע"י עבדו ש"ב בן ביתו של מרן המחבר זצ"ל

אפרים יוסף דוב אשכנזי

בהוצאת

בית מסחר והוצאת ספרים "ירושלים"

ברוקלין, נ. י.

שנת תשמ"ב לפ"ק

נדפס בבית דפוס

סענדר דייטש

ברוקלין, ניו יורק

לכן נחפשו המנהג שלא לילך אל לבית הקברות כי כל תפלה שיתפללו שם הוי כאמירת החמון.

והעיקר הוא שגלוה הכי הביא המג"א ס"ם תקנ"ט (ס"ק ט"ו) בשם האר"י ז"ל שאין לילך על הקברות אלא לצורך הלויח המת וצפרט מי שלא חיקן עון קרי מהדבקים צו החיטונים ר"ל עכ"ל, וגם זה מצוהר בכתבי האר"י ז"ל (עיין בספר שער היחודים דף כ"י) דלאו כל הזמנים מוכשרים לילך אל הקברות אלא בערב ראש חודש וע"י לחודש, ואנחנו לא נדע צדון של דברים אלו אלא שצימים שכבר נהגו על פי חכמים ולדיקים לילך אל הקברות אנו סומכין כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. וצבר כתב המעבד יבוק (אמרי נועם פמ"ח) ושאר כתבי קודש כי בהתפלה על קברי הדיקים מתעורר זכותו, ובמג"א (סימן תקפ"א ס"ק ט"ז) הביא מהש"ס (סוטה דף ל"ד ע"ב) בכלל שהשתטח על קברי האבות, וגם בשביל זה נקצרה רחל על הדרך שיתפללו צניח על קברה כמוצא ברש"י ז"ל פרש"ח ויהי (מת, ז), ואמרו חכמינו ז"ל (פתוחתא דאיכה רבה סימן כ"ד) שאך בכת זה יהיה הגאולה צ"א.

ובאמת לא ה"י מהראוי לילך אלא על קברי הדיקים לא על שאר קברים, ובסימן תקפ"א שכתב הרמ"א ז"ל שיש מקומות נוהגין לילך אל הקברות כתב על זה המג"א בס"ק ט"ז ולהשתטח על קברי הדיקים, ונראה שזה לצאר בזה דכוותהו אל הדיקים דייקא ולא זולת, אך במקומות שכבר נהגו הכל לילך אל קברי האבות יכ"י מי שיהי אין למחות בידם גם בזה ושומר פתאים ה'. אצל כל זה אינו אלא כמה שאנו רואין שנהגו כבר, אמנם בשבת ויום טוב שלא נהגו כלל ולא נתברר מפי חכמים וסופרים שיהיה הזמן מוכשר לדבר, צוודאי דיש לחוש עפי למה שכתב המגן אברהם בשם האר"י ז"ל שלא יתדבקו צו החיטונים ח"ו, ואין לעשות חדשות.

והגני בזה ידירו דושיכ"ט באה"י

הק' יואל מייטלבוים

סימן ק

צ"ב

אל כבוד מנהלי הח"ק הנגידים היראים דק"ק פאפא יצ"ו ובראשם הנגיד סחולל בתשבחות מוה"ר שמעון רעכניצער ז"י.

מכתבכם הגיעני בדבר שאלתכם אם לעשות אוכל על קבר הרהב"ל המנוח מוכ"ר יעקב יחזק"י ז"ל, שיש

ובמ"ש לעול שגרהה מלשונם ז"ל דאף מלפנים צעה שכוין נשים מקוננות לא אמרו שצחים והספדים זה מסתבר בלא"ה, כי מצוהר בשו"ע ס"י שד"מ דאין להספיד אלא במדות טובות שהיו להמת וכל המחיר על מי שלא היה צו כלל או שמוסיף להפליג יותר מדאי על מה שהיה צו גורם רעה לעצמו ולמת, ועי"ש צב"י בשם הרא"ש שנופרעין מן המתים ע"י, וכן מצוהר שם שנופרעין מן כל העונים אחר המספידים. וא"כ לריך לזה הבחנה יתירה במדותיו של המת שלא לגרום רעה ח"ו לעצמו ולמת, ואין זה אלא בחי"ה שיש צו דעה והצונה להצין מהות מדותיהם של צ"א ויודע לכלכל דבריו במשפט וא"א למסור זה לנשים, ועכשיו אף בין הרבנים המספידים שכיחי עובד מלוחן שמלעדין אח המת הרבה בהפליג דברים שלא היו ולא נבראו ושחיקתם יפה מדיבורם, על הראשונים אנו מלעטרים והם צאים להוסיף באופן שיש עוד חשש כפול ומכופל הירכורא דעצירה דחמור טפי, ישקע בדבר ולא יאמר.

ד

מה ששאל עוד כמה שרונים להחיר לפתוח שערי צית הקברות למבקרים בשבת ויום טוב, הנה בשו"ע סימן תרי"ב דבערב יום הכפורים יש מקומות שנוהגין לילך על הקברות, ובמג"א שם (ס"ק ה') דאין לומר תחינות אלא מה שמוסד מקדמונים מאחר דאין אומרים תחנון, ולריך להצין לכאורה דהלא צימים שאין אומרים תחנון אין אומרים גם התחנון המיוסד מקדמונים, ואולי כוונתו דצאתת חלוי זה צמנהג, כמצוהר צב"י וש"ע סימן תר"צ ותר"ד יעו"ש צמה שאין מרבין בסליחות בערב יום כפור וגם לענין אמירת א"מ ושאר מנהגים, והנה תועלת הליכה אל הקברות הוא להחמין ולהתפלל שם וען שהתפלה תקבלה שם ציותר כמצוהר במהר"ל והוצא בשו"ע ומג"א סימן תקפ"א ועיין באה"ט שם (ס"ק י"ז), ואם כן צאוחן מקומות שנהגו לילך על הקברות צוודאי כבר נהגו לומר שם אחת תחינות והכל חלוי צמנהג, וזהו כתב המג"א ששל כל פנים גם שם אין להרבות יותר מאלה המיוסדין מקדמונים שעל זה וודאי אין מנהג צרוו להרבות כל כך ושבו חזר הדבר למה שנהגו שלא לומר תחנון בערב יום כפור, ובמקומו אין המנהג כל כך גם בערב יום כפור לילך אל הקברות זולת מועטין שעושין כן, אמנם בשבת ויום טוב אין צוכיין כלל בזה, ויוכל להיות כיון דבשבת ויום טוב חמור יותר מלד דין שאין אומרים תחנון כלל

מערערים בדבר יען שהוא שם דבר חדש וגורם בזיון להרבוים הגאונים ושיני עפר שבאותו ביה"ח שאין שם חובל על קברם.

א

הנה במשנה סוף פרק ז' דשקלים איתא: ר' מאיר אומר מותר המה יהא מונח עד שיבא אלי, ר' נתן אומר מותר המה בזיון לו נפש על קברו. ובירושלמי שם רש"י אומר אין עושין נפשות ללדיקים דצריכס כן הן זכרוס. וכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות אבל פ"ד ה"ד ח"ל: בזיון נפש על הקבר והלדיקים אין בזיון להם נפש על קברותיהם שדצריכס כן זכרוס ולא יפנה אדם לבקר הקברות. ופי' ריב"ש בס"י תכ"א ומוצה גם בכ"מ שם דר"ל שלא יפנה אדם לבקר נפש שעל קברותיהן שע"כ יהיו זכרוס שאינם לריכוס שע"י דצריכס ומעשיהם העובים הם זכרוס. ובעירובין דף נ"ג ע"א במשנה נפשות שיש בהן בית דירה פירש"י ז"ל ותוס' ד"ה גשרים ונפשות, דר"ל אותן נפשות שעושין על הקבר. ומבואר מזה דלאתן נפשות שהזכרו במשנה ובירושלמי שעשו על הקבר הוא בית שראוי לבית דירה. וכן הגירסא במד"ר פי' וישלח (פב, י) עב"פ וילב יעקב מלצה, מותר המה עושין לו בית על קברו, הוא רש"י אין עושין נפשות ללדיקים. וא"כ מבואר מזה שבזמן הגמרא היו בזיון בית על קבר אדם פשוט שיכ"ו לו לניוח נפש שע"כ יהי' זכר, אבל הלדיקים אדרבה היו קפידא שלא לבנות בית על קברו דכיון שהן זכרוס ע"י מעשיהם העובים היו זילתא הם מראין שנריכין להיות זכרוס ע"י הבנין.

הוא מהיומא וע"ה ועוד כמה וכמה, ועדיין יש לחוש שמא יתגלו אח"כ ושוב יהיו זילתא הבנין שעל קברו. אמנם באמת בכל דבר אלו דנין כפי החזקה שרואין עכשיו, וכן הוא עפ"י הרוב, ואם חירט לפעמים כמ"ש מי שהיה בהסתר ונתגלה אח"כ אין זה רק מיעוטא ולא חיישינן למיעוטא, וא"כ ו"ל דבכ"ו פליגי דר"מ לשיטתו דחיישינן למיעוטא (יבמות קט. ועוד) לכן יהא מונח עד שיבא אלי' שאין לבנות נפש על קברו דשמא הוא לדיק ולא יודע רק כשיבא אליכו שאז יתגלו כל הנסתרות, ובמה שאין בזיון אין חסרון דכן לשון המשנה מותר המה בזיון נפש ומשמע דכשאין מותר אין חיוב לבנות ולאו כ"ע בזיון בית על קבריהן, וא"כ אם הוא בשוא"ח אין צוה זילתא דלואו דבר מפורסם אם הוי מותר, משא"כ כשבזיון הוא דבר ניכר ונחפרסם והוי זילתא אם הוא לדיק, לכן חייב למיעוטא להיות בשב ואל העשה, ור' נתן לא חייב למיעוטא שפיר קאמר דבזיון נפש על קברו. עכ"פ כיון שזה ודאי מבואר בדברי חז"ל שעל קבר אדם פשוט בזיון בית ולא על קברי הלדיקים, א"כ המנהג שלנו שבזיון אבל על קברי הלדיקים ולא על קבר אדם פשוט כלל הוא לכאורה ממש היפך דברי חז"ל.

ב

הן אמר דמה שאין נוהגין לבנות על קבר אדם פשוט → אינו קושאא כי, כי אינו מבואר במשנה שיכ"ו זורק לבנות אלא אם יש מותר כמ"ש, וא"כ גם אז לא הוי מנהג צרור לכל, אך לשון הרמב"ם ז"ל הוא בפ"ד מהלכות אבל ובזיון נפש על הקבר ולא זכר שם כלל דיש מותר, סתימת דבריו משמע דהיו בזיון נפש על כל קבר, ואולי כוונתו ג"כ רק דמותר לבנות יען שסוים שם שבלדיקים אין בזיון להם נפש לכן הקדים דבסתם בני"א מותר לבנות כי אין מקור לדבר זה אלא מהמשנה דפ"ב דשקלים ומשם אין ראוי שיכ"ו זורק וחייב בדבר, או אולי דעת הרמב"ם ז"ל דנפש על הקבר פי' מלצה לא בנין בית ואכל זה באמת גם עכשיו נוהגין לעשות בכל הקברים, ויהי' מוכרה לפי"ז דעת הרמב"ם ז"ל שללדיקים אף מלצה אין לעשות להם, וכ"כ הופ"ת. ועוד כמה מפרשי המד"ר צפי' וישלח עב"פ וילב יעקב מלצה שהביא ע"ז הכ מימרה דאין עושין נפשות ללדיקים, ופירשו שהיא קושאא היאך הליב יעקב מלצה הלא אין לעשות נפשות ללדיקים, ונדחקו שם בשיבוש קושאא זו בפירושו לשון המדרש. ומבואר לפי"ז דאף מלצה אין לעשות ללדיקים.

ורפ"ענ"ד אפשר לפרש הפלוגתא שר' מאיר אומר מותר המה יהא מונח עד שיבא אלי, ר' נתן אומר בזיון נפש על קברו, כי באמת אף באדם פשוט שאינו מפורסם לדיק ויכל להיות שהוא לדיק, כי צפי' אמרו בגמ' (קידושין מ"ט ע"ב) המקדש את האשה על מנת שאני לדיק גמור אף שהוא רשע גמור חיישינן לקידושין שמא תרבה תשובה, דפרע כסתם אדם פשוט שהוא בחזקת כשרות דלטו דרשיעי עסקינן, וא"כ צמי שמעשו סתומין ודאי ויכל להיות שהוא לדיק נסתר, אך לעגין זה דבזיון נפש על קברו אין לחוש שמא הוא לדיק, דזיל בתר עממא דאין עושין נפשות ללדיקים בשביל שמכרין ע"י מעשיהן העובים, וא"כ צוה שלא נודע שהוא לדיק אין יורדין למעשו העובים ולא זכר. אך באמת כמה לדיקים שהיו נסתרים בחייהם ולא נודע לדקתם וחכמתם ואחר פטירתם נתגלו, כמו בעל ספר

ובאמת לא הצנינו לפי מה שפירשנו מדברי רש"י ותוס' דנפשות היינו בנין בית מנין לנו לומר דאף מלצה אין לעשות דבדלתי יש חילוק גדול בין בנין בית למלצה, דבנין בית הוא זכרון על הנפטר שלא ישכח שמו ולא מועיל מה שאמרו דבריהם הם זכרונם דע"י שמספרים מהורחם ומעשיו הטובים נזכר שמו כמו שפי' הריב"ש, אבל אף שזכרין שמו ומעשיו עדיון י"ל שאפשרות להיות נשכח מקום קברו בדיוק להרוגים לילך לשם להחפיל וכדומה, וכלל אף מקום המצבה שכתו בבנין בית שני כמו שנתבאר בצ"ח (סג), וזאת נזכר מלצה ליון המקום, ועכ"פ אין ראוי מבנין בית, ומדויק יותר גם לשון המדרש רבה דל"ל על מה שהביא שם כך מימרה דאין עושין נפשות לדיוקים שהוא מעשה לסחור כי לא נזכר שם כלל לשון קושית, ד"ל שפיר שהוא ביאור עכ"פ מה שאמר ויזכר יעקב מלצה, דמזה נראה שלא הביא אלא מלצה ולמה לא נזכר גם אהל, לכן אמר שהוא מטעם דאין עושין נפשות לדיוקים, ומה שמסיים שם במד"ר למדנו שנקראו ישראל ע"ש רחל, בל"ה יש פירושים שונים בזה במפרשים ואין להאריך כאן בדברי הגדה, שזר ראיתי צ"ח האזולתי שעל ס' חסידים ס' השליש שהעיר בזה דאפשר מה שאמרו אין עושין נפשות לדיוקים הוא רק בנין מחואר אבל הקמת אבן בעלמא מודה שצריך לעשות ונסתייע מדברי האר"י ז"ל בשער המלות פ' ויחי שיש צורך גדול בהקמת מלצה, אמנם צדעה ברמב"ם לא ברירא לן מילתא אס אין כוונתו צמח שכתב דבנין נפש על הקבר על העמדת מלצה, ועכ"פ אין לעשות קושית מה שאין צונין אהל על קבר אדם פשוט וזאת המלצה כיון שאין הכרח בדבר מדברי המשנה כמ"כ לעיל והיכי דנכוג נהוג.

אמנם מה שנהגין לעשות אהל שהוא בית על קברי דיוקים ז"ל צריך ישב לכאורה שהוא גג המבואר בש"ס ופסקי הרמב"ם ולא נמלא בראשונים שום חולק, ובאמת נראה דמלפנים לא היו נוהגין לעשות אהל על קברי דיוקים כמו שאנו רואין על כמה קברי הצידיים והתנאים והאמוראים, הגם ש"ל שבאורך הזמן שהיתה הארץ שוממה נחרבו הצנינים, אבל אצל הב"י והאר"י"ל שמונחים סמוך ונראה אצל העיר צפת שלא פסקה ויבנה מישראל מיום פטירתם עד עתה שהולכים תדיר על קברם ומתפללים, לא שייך לומר שנחרב. גם ראיתי שם סמוך לקברם כמה דיוקים וקדושים שכל דור ודור מיום פטירתם עד דור האחרון מתפללים שם ואין שם אהל, וכן ראיתי אצל הרמ"א ז"ל שהוא סמוך לפתח הצידיים שזו שמתפללים שם מימיו עד עתה, וכן אצל מהר"ל מפראג וכהנה אין מספר שראין צבירור שאין שם אהל.

אך צמטער יבק במאמר אמרי נועם פ' מ' כתב לקיים המנהג לעשות נפש על קברי הצדיקים כי יועיל לצורך החיים כי צדקותם ליון אדם חשוב מתעוררים לבקש רחמים על קברו עבור החיים והמהים יעיי"ש שהאריך במחקר אמרי נועם, ובפמ"א כתב עוד שראוי והגון לבנים שוליינו מקום אביהם ויבנו לו נפש על קברו והוא בכלל מכבדו במוחו, עוד כתב ח"כ אפי' במקום שאין הלכה רופפת צדיקו מלינו בכמה מקומות מחשבו הפוסקים ראשונים וגם אחרונים שאמרו על אזהר דברים שצאו מפורשים בגמרא ומה מנהג העולם אינו כן ואמרו בזה פוק חזי מאו עמא דבר, יעיי"ש.

הנה כיון שצמטער יצוק החזק המנהג לננות אהל חו אין להרהר אחריו אף שאין לנו מציונים העעמים מה בין דורות הראשונים לדורות האחרונים, ואולי לפי הטעם שבי' לבוא שם להחפיל יש לחלק שהראשונים היו יכולין לבנין דעתם להחפיל אף במקום פרוץ כמ"ש המג"א ס' י' סק"י ולכן חזיק עלי מאן דמללי בצנחא שמראה בעלמא שאפילו יעברו עליו כל עוברי דרך לא יתבטל מכוונתו, כרי דמי שדעתו רחבה אינו מתבטל מכוונתו אף במקום פרוץ, ואך היא הציפות להראות על עמנו שהוא צמדריגה זו, אבל לא אמרו כן אלא בחפלה חיצונית לא בחפלה שמתפללים על הקברים שהוא רשות, ועוברי דרכים מתפללים בשדות אף חפלה חיצונית כמ"ש שם המג"א, והוא בשביל שא"ל להם בצופן אחר, וגם בזה אפשר לומר כיון דחשבו לזילותא לננות נפש על קבר הצדיק היו כח"א והניחו להחפיל על קברתו בצופן זה, משא"כ בדורות האחרונים שערדה קלה מערדת דעה האדם מתפלחו ראוי לתקן יותר לננות אהל ויחי החפלה שם כדין חפלה שצריך להיות צבית, כולי האי ואולי יחי אפשרות להחפיל שם קלה צבוינה.

גם אולי לפי עוקר הטעם שכתבו שדבריהם הם זכרונם שעי"י שמספרים מדבריהם ומעשיהם הטובים די להם לזכרון, י"ל שזה ה"ו בדורות הראשונים שה"ו התורה חציבה, אבל בצופן הדורות שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות ס"ג ע"א) אס ראית דור שאין התורה חציבה עליו כנס ואף בחייהם מכנסין הצדיקים את תורתם שלא לפורס עבור שאינו חביב על הדור כל כך, וקל וחומר אחר פטירתם שיוכל להשתכח, ויותר אמרו חכמינו ז"ל (שבת דף קל"ח ע"ב) עתידה תורה שהשתכח מישראל, ואס גופי התורה משתכחים גם דברי הצדיקים בכלל זה כי תורה הוא, ובעל הטעם שדבריהם הם זכרונם, גם אמרו

שפר שאלות ותשובות ז"ד סימן ק דברי יואל

ז"ל (סוטה מ"ט ע"ג) על עיקבה דמשיחה ירחי חטא
ינאסו, ואם כן ה"ן מחבנין מעשיהם העובים אלא
מועטים שדור, ויותר ויכלו לזכר לידי שכתב מזדורות
הראשונים.

גם י"ל כאן דאף החכמים שדורות האחרונים אינם
מחדשים דבר מדעתם אלא מה שמואלים צוהרין
של הראשונים וזה כל מגמתם להשריש בלבות בני ישראל
מעשי הדיוקים הקדומים, ואף שכ' צ"ס חסידים ס"ו
התקמ"ה שאלל הקב"ה לב שאינם פקחים שדורות
האחרונים חשוב כלל פקחים שדורות הראשונים, הנה
חשובים הם אלל הקב"ה מחמת שפלות הדור שא"ל
להגיע למעלות הראשונים, אלל השפעת התורה וחיפון
המעשים צה מלב פקחים שה"ו שדורות הראשונים,
ואם כן שכל עיקר זכרון המעשים טובים נקרא על שם
הראשונים ויכלו האחרונים להשתכח ולא שייך לומר כי
שדריהם הם זכרונם כמו שדורות הראשונים.

הערכאות. לא על דעת ישראל, לא על דרך זה נדבו
הנחתים, עיי"ש. וא"כ י"ל גם כזה שדורות הראשונים
שה"ו כל התנהגות הקבלה והח"ק בטובה עפ"י צ"ד
שלא יעשו ח"ו שלא כדון לקצור רשע אלל לדיק וכדומה,
והכל ה"ו צסדר נכון ובעות להניח את כח"ה אלל
הרא"ו לו, לכן לא ה"ו מהצורך לעשות אהל, משא"כ
עכשיו שא"ל להיות בעות מה יולד יום ושמה יהיו
מנהלים כאלו שיניחו אינשי דלא מעלי אלל הלדיק שזה
לער גדול רח"ל כנודע, וא"כ הוא גדר גדול מה שבנין לו
אהל להקיף המקום שסביבותיו שזה לצרון והכל
יודעין שנקב"ה לו מקום זה כמו ביתו ורשותו ושחין
להחריס חלק ונהלה שם ולא יכנסו זרים צאלו, ומאוזן
שמחון לאלו הוא מובדל ומפרש צאופן שהוא רשות
היחוד גמורה. ויה"ו א"ך שיה"ו ה"ן לנו להרבה על מה
ש"ו צמעבר יבן ממנהג כמה לדיקים וקדושים.

ד

ומעתה נראה לפע"ד צרו דאין צוה שום חשש והולאת

לעו על הקדומים, דהרי אף צגיטין (ה:) דשם הוא
המקור של חשש הולאת לעו מ"מ כתב בהר"ד ס"ו רל"ב
דלא שייך הולאת לעו אלא בחומרה שאפ"ל שהוא פסול ממש
אלל לא צמה שאינו אלא הזירות, ועיין בתשו' רח"כ
הכ"ע ס"ו ע', וכש"כ צהך מילתא שאין תלוי אלא
במהגה דלמלא ומעיקר דין הש"ס הוא דאדב"ה זילתא
אם עושין אהל על קצר הלדיק, וכי צמקום שגשעה
כדון הש"ס ששעו אהל על אדם פשוט ולא על לדיק
ה"ו זילתא, ואף שערחנו ליישב המנהג מה שעושין כעה
אהל על הלדיק אלל דצרי הש"ס עדיין צמקומם הן
עומדין, ויהיבא שיש להלות דאדב"ה צשביל גדולתן
שדצריהן הן זכרונם לכן לא עשו אהל ונעשה אלל כמו
אלל האר"ז"ל והצ"י והרמ"ה לא שייך זילתא, כמו
שאמריין צגמרא צרכות דף ח' שלא יעבור אחורי
ציהכ"י בשעה שהצבור מתפללין ולא אמרן אלא דלית
ל"י פתחא אחרינא אלל אית ל"י פיתחא אחרינא לית
לן צה ולא אמרן אלא דליכא צי כנישתא אחרינא אלל
איכא צי כנישתא אחרינא לית לן צה, דכיון דיש להלות
העטם שהולך צפיתחא אחרינא או לצי כנישתא אחרינא
ה"ו לא שייך השד"ה, ואין לך מקום לתלות יותר מה
שכתבתי, וכי כל הותן שעשו אהל חשבו ח"י שהם גדולים
מהאר"ח"ל והצ"י והרמ"ה ז"ל וכדומה, וע"כ עמיה
אחרים ה"ו להם שאינו תלוי צגדולה הלדיק וקדושתו
ולא שייך צוה זילתא.

וקצת סמך לסדרות האלו ממש"כ צספר חסידים סימן
ח' ו"ל: כמה ה"ו מן המתים בעלי המעשה שעשו
מעשים טובים אין מספר ונפטרו והלכו לצית עולתם
ונשכה הדצר ואין להם זכרון כי נשכה זכרם צעה"ו
ואין מחיר להם רק זכרונם לח"ו עוב"כ, לפיכך מה
יתרון לו ומה נאה לו שישצחוהו צעה"ו, עכ"ל יעיי"ש.
הנה לכאורה הוא היפך מהך מומרה דאין עושין
נפשות ללדיקים צשביל שדצריהם הם זכרונם שזה החלטה
שא"ס צאים לידי שכתב, והר"י החסיד ז"ל העיד
צהיפך שכתב מהם נשכחו ואין זכר למו ולית להם
לצו לזה א"כ מהצורך לעשות נפשות לכל אחד ואחד שמה
יה"ו מאותן שאצד זכרם, אלל לפמ"ש סברות לחלק
צון הדורות הראשונים לדורות האחרונים צזה אפשר
לחרץ דצרי הס"ה שלא יהיו כנגד דצרי הש"ס. ובעין זה
ז"ל צמה שכתב שם המעבר יבן שאלו צכמה מקומות
שאין העולם נוהגין כדצרים המפורשים צש"ס ואמרו
צהן פוק חזי ינאי עמא דבר, שצודאי יש צכל אלה
אחה עטם מחמת שינוי הדורות, דבלה"ה א"ל להתחכב
על דצרי הש"ס אשר כל ר"ו לא אינם להם וא"ל לנעות
מדצריהם אם לא היכא דאישתני עממא.

עוד אפשר לומר לפימ"ש צשו"ה דצרי חיים ח"כ חו"ח
ס"ו י"ד אמה שכ' משחה צנימין (ס"ו ל"ג) צענין
מכירת ציהכ"י דהיכא שיש טובי הקבל נתנו ע"ד הקבל,
דזה לא ה"ו אלא צזמנו דה"ו הממונים ראשי הקבל ממונים
מפי די' ארלות ורצני הארלות המשגיחים על התנהגותם,
לא כן עתה אשר צעוב"ר רוב מנהיגי העירות עפ"י

ובאמת צרוצ המקומות שעשו אהל ינאסו שם
גדולים ולדיקים מימי קדם שלא נעשה אלל אהל

משמע רק מה שלק נעשה עדיין לשום אחר, וא"כ קשה הא"ך עשו לו כבוד זה ולא חשו לכבודו של הראשונים, אלא ע"כ שאין לחוש עכ"ל. ואינו רואה בזה שום ראיה דברי מבואר בגמ' סנהדרין (לט): באבוד רשעים ר"ה באבוד אח"כ בן עמרן ר"ה, ועיי"ש בתוס' צ"ק, ובודאי חילוק גדול בדבר, שאם עושין להלדיק הכבוד שנעשה להרשע י"ל דלא הוי כבוד, אצל א"ס עושין לו הכבוד שנעשה לו בן דבוי רשע והא"ך נכריה מזה. כלל הדם להראשונים כמלאכים, ובגמ' לא מקשה אלא מאח"כ שנעשה לו בן דבוי רשע והא"ך נכריה מזה כלל הדם דא"כ מה שנעשה ללדיקים וקדושים דלא הוי כבוד, א"כ נסתר היסוד ונפל הבנין.

גם מה שדחתך מאד בטעם הדבר דלא שייך בזה חשש בזיון, ובתחלה הסכים לדברי השואל דבמה שהוא נשגב ואל תעשה לא שייך חשש בזיון, ואחר כך נהפך על זה שהוא דחוק, ונחזק טעמא אחרונה שבדורות הראשונים שהיו שכיחי כמה לדיקים כבוד לא היו יקרים כ"כ, אצל בעו"כ שהדור נתמעט ובני העלי"ה כמה מועטין לכן א"ס מזמן אחר לדיק ראו לכבודו ביושר, וא"כ כבוד זה עושין לדיקים אין בזיון לדיקים הראשונים שלא היו לדיקים, אדרב"ה הוי כבוד לדורות הראשונים שא"ז נמלאו הרבה כמותן משא"כ בדורות האחרונים שאינם רק אחד מא"ק, והא"ך מאד בסדרה זו.

ז"ל ע"ד. ששני אלו הטעמים נסתרים מהעובדה שהבאתי מרבי שחשש ללעז הראשונים א"ך שה"י ג"כ נשגב ואל תעשה שלא בלא לדיקים הראשונים לביהם, וגם אז נתמעטו הדורות כמו שאמרנו בשב"ח (ק"ב): א"ס הראשונים כמלאכים אלו כבני אדם, ובימי רבי בעלה עושה ויראת חטא (סוטה מע.) ולא אמרו בן על הדורות שלפניו, אעפ"י חשש להולאת לעז לראשונים. גם עיקר הסברא היא דחיקא מאד, וכי בשביל שיש הרבה לדיקים א"ל לכבדם כל כך, הלא כבוד הלמוד חכם הוא חיוב מלות עשה דאורייתא ועדיף משאר מלות עשה כמו שאמרנו (כתובות דף ק"ו ע"א) עשה דכבוד התורה עדיף, וא"ך אפשר לבנות סברות וחילוקים מן הל"ב בדבר שהוא חיוב דאורייתא, וגם כי מי יוכל להעריך את הכבוד המגיע לראשונים ז"ל, וא"ך שבדור שפל חשוב מאד לפני הקב"ה מי שהוא לדיק כמו שדרשו ז"ל (ברכות נד.) עב"כ עת לעשות לה' הפרו תורתך, שבזמן שהפרו תורתך עת לעשות לה', עכ"ז א"י שוקל וא"י סופר להעריך נגד הראשונים ז"ל, וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה פרק ג' שאין שוקלין אלא דעתו של א"ל דעות וכו' היודע א"ך עורכין בזכויות. ועיין ישמח משה פי

ולא חשו לזילותא. ולפע"ד ברור שאלו ה"ה בזה חשש זילותא ה"י מן הצורך לחוש א"ך לאותן שאינם באתו בידיהם כי סדנא דארעא חד הוא. ורא"י מגמ' כתובות דף ק"ג ברבי דכל צ"י שמעא ה"ה אחי לביה"י, ה"י צ"י שמעא אחי שבביתא וקרי' אבנא אמרה אמתי' שהיקו דרבי יחיב, כיון דשמע טוב לא אחא כדי שלא להוליא לעז על לדיקים הראשונים. ה"י שזה ה"י נהדרו ונביתו ממש שלא ה"י לו שייכות כלל לשום בידיהם עכ"ז כיון שנשמע בין החיים ויוכל להפרסם חשש להולאת לעז על הראשונים, ומכש"כ בבנין שהוא צפרהס"א, ומבואר בב"י שבת (סימן רמ"ד ס"א) דהיכא דהויש"י למרות עין בבנין שהוא צפרהס"א חיישי' גם לעוצרים ושבים הבאים מעלמא, וצפרע באתו הבנין שנעשה מיוחד לנו"ך זה שיהי' לזכרון כמבואר בגמ', והא"ך לא חשו לראשונים שרואין צפרהס"א שלא נעשה הל"ס ח"ל. ועיי"כ דחילוק גדול בדבר שזה שה"י לו רשות לצא לביה"י ה"ה מחמת גדולתו וקדושתו וכמש"כ המהרש"א ז"ל שם שצ"ה ה"ה מראה שהוא חי וקיים לעולם, לכן יש חשש פחיתת הכבוד לאותן שלא ה"ה להם מעלה זו, משא"כ צ"ך דעשיית אהל שאינו תלוי במדריגות ומעלות הלדיק, ולעטמים אחרים אין בזה פחיתת הכבוד.

עוד אפשר לומר עפ"י"ש המעבר יבן שמע צ"ס האר"י"ל שכלדיקים שיש להם זיון הם מעלמא דאיתגליא, וכלדיקים שאין להם זיון הם מעלמא דאיתכסיא, והזיון לכלדיקים מראה מקור מולא נשמתם יעיין שם, וא"ס בן אין בזה בזיון שאינו תלוי לפי ערך קדושתו אלא לפי שורש נשמתו, הב"ס שאין אהנו יודע עד מה שורש הנשמות, אצל מה שחלוי בדבר שאין לנו שום ידיעה ל"ש זילותא, ואולי ה"ה השגחה פרטית בעין מ"ש הרמב"ם ז"ל בשמוכה פרקים. ועכ"פ בנין שצ"ה ותלמידיו רוצים לעשות אהל לזביהם ור"ס אין למחות צידם.

ח

שוב ראיתי בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורא ג' ח"ב סי' ר"י שנשאל ע"י ובעלה ג"כ כמו שכתבתי שאין חשש לעז לראשונים בעשיית אהל על קבר אחי לדיק, אך לא הבנתי דבריו כי עיקר ראייתו מגמ' פ"ק דצ"ק (י"ז ע"א) ת"ר וכבוד עשו לו בזמותו זה חזקי' מלך יהודה שי"א לפניו ל"י א"ך חלוני כתף, א"ל ר"ג והלא לפני אח"כ עשו בן, אלא שהניחו ספר תורה על מטהו, ודייק דמדפריך והלא לפני אח"כ עשו בן מוכה דכבוד לא נחשב אלא מה שעדיין לא נעשה לשום אדם לפניו, דא"כ מה הקשה, ולמא לפני אח"כ עשו בן וגם לו עשו בן, ועיי"כ דלשון כבוד

74

שמיני שכתב דלא קשה על מה שהשיב אלי' כשקצר לרבי עקיבא דלדיקים אינם מטמאין (שומר עוב משלי ט') ממכ' שאמרו (סוכה דף כ"ה ט"א) נושאי ארונו של יוסף ה' ועוד כמה מקומות שמנינו דלדיקים מטמאין, דאף שודאי מעלם הדין ראוי להיות שלדיקים לא יטמאו מכל מקום לא ניתנה לנו להתכבד בדין זה כי הכרעה זו אין דעתנו דעת האנשי מקפת אוחה, כי אני ה' חוקר לב ובוטח כליות כחי, והאדם יראה לעינים ואין כח המבחין בידינו יעו"ש. ובפרט בדורות האחרונים שמעטו הרואות בארצות ואין אתנו יודע עד מה האריך נעשה מעשה שיש בה אהה פחיתת הכבוד להראשונים ז"ל.

והנה הוכן שאלתו בדבר אשר החזרה קיושאו רואים לסמן המצבות שבציה"ח בנומערין ככדי שיוכל כל איש יאשה למנוח קברות אבותם או משפחתם, והיות כי גזר גדול שם שלא להעמיד שום מצבה רק צלה"ק, לא צלי העמים חי' ומעשה שאלת מנהלי הח"ק, אם יש היתר לעשות אלו הנומטראליאנען בנומערין של חול דהיינו 1-2-3— או לריך לעשות גם זאת רק צלה"ק בדרך א' ב' ג'. וכתיב האריך למעניתו לאסור לכחוד הנומערין בלשון חול ושאל חו"ד זכב.

א

הנה זה ודאי מה שבציה"ח שצער רואין לעשות למגדר מילתא, החיוב לייח לדבריהם, כי מי יודע מה שהוא מגדר מילתא צעיר יותר מבציה"ח שבמקומם, ואמרו חז"ל (עירובין דף ו' ט"א) צקעה מלח וגדר בה גדר, אמנם מה ששאל חו"ד מבחון על עיקר הדבר, לא ראיתי לפועני"ד לחוש בזה לאיסורא, כי מ"ש שתמך יסודותיו על דברי המהר"ם שיק צהו"מ סי' נ"ו וציו"ד סי' קע"א, הנה המהר"ם שיק ז"ל צהו"מ סי' נ"ו כתב טעמו ונימוקו, יען שבציה"ק הוא מקום קדוש ולריך לכהוג בו כבוד שאסור לאכול שם ולעשות שם כל דבר של חול, וציו"ד סי' קע"א כי הטעם, יען שבמצבה הוא חות ולימוד על עולם התחי', ואיך יכתבו זה בלשון לאומים, אשר אז כל מלכי זדון יעברו מן הארץ, והעיקר שיש בזה משום ובחוקותיהם לא חלכו, ועוד האריך בזה המהר"ם שיק ז"ל בדברים קדושים ואמיתים אשר בלי"ם לריך למחות בזה בכל חוקף ועו שאל להניח לכחוד על שום מצבה כחז ולשון לאומים אפילו חות אחת, אמנם הנומערין האלו שאינם מענין לשון המצבה אלא לסימנא בעלמא לשאינם בקיאים להכיר את מקומם, וכבר הורגלו כל ישראל בנומערין האלו לעשות כל החשבונות אף המהרין מאוד שלא לדבר ולהשתמש בשום כתב ולשון לאומים, והלא המהר"ם שיק צהו"מ עיקר יסודו יען שבציה"ח יש בו קדושה, חה ודאי שקדושת ציהכ"ם חמור יותר, ואיסור דאורייתא לדבר שם דברי חול, ואנו רואים בכמה צה"ם ובצ"מ אף הישנים שהיו מהרים מאוד מלכתוב ולהזכיר שם אף חות אחת מכתב ולשון לאומים, ואעפ"י מזויינים המקומות ציהכ"ם וציהכ"מ בנומערין כאלו, אף שהי' אפשרות לעשות בדרך א' ב', וכן ה' כמה לדיקים וקדושים שהי' זר צעיוהם כל כתב ולשון לאומים, ואעפ"י השתמשו במורה שעות ובכמה עניינים בנומערין כאלו, אף שהי' צניקל לתקן זאת לעצמם, אבל לא שמו לב לזה מעולם, וע"כ שאין זה דומה כלל לכתב ולשון לאומים, שאינו אלא כמו עיני הסכמיות

אמנם צאמת כבר כתבתי לפעני"ד טעמים נכונים וצוררים שאין צעטיות האלו שום פחיתות הכבוד להקדומים, ולפלא צעיוי שלא העיר כלום מכל מה שכתבתי, ויהי' מאיזה טעם שיהי' להלכה ולמעשה גם הוא ז"ל בטוע"ד מסיק שאין לחוש בזה לציון הראשונים וכדאי הוא לסמוך עליו בפרט שכן עשו כמה גדולים וקדושים.

והשי"ת יזכינו במהרה לקבל פני הדיקים צחחיתם, ולראות ביצועת כל ישראל ושמחתן.

והגוי יידרכם דושתי"ב צה"ר

כ' יואל טייטלבוים

סימן קא

צ"ה, ה' חיי ישוע"ה קרוב"ה לפ"ק, סאקמיר י"ץ

שלוכט"ם אל כבוד ידידי הרה"ג חו"ב טובא אוצר נחמד ותיק סלא עתיק כש"ת מוה"ר נמע שרמה שריססעל נ"י דמ"ץ דק"ק מונקאטש יע"א.

אחדשת"ה צה"ר, הגיעני מכתבו זה כבר וגם התחלתי להשיב לו אז, אך מחמת אשר הקיפוני סצבוני סצב ערדות רבות ממקרי הזמן נשאר צאמנ"ט ולא גמרחי, ושז נשאר מונח בקופסא כאשר נשאר אלני הרצה עניינים נחוצים מאד שלא יכולתי לפנות אליהם מחמת עירדת הזמן, כעת כאשר הגיעו לידי לחות שניות ממנו מ"ש בצמשך לדבריו הקדומים, מזכרתי ונתעוררתי ליקח המכתב מחמתת הכתבים ולגמור תשובתי בזה.

בעזהש"ת

זה השער לד' צדיקים יבואו בו

ספר

גיברך דוד

ח"א

על שאלות המצויות מידי יום ביזמו

בהלכות תפלה

לפי סדר השו"ע סימנים פ"ח-ק"ו

מהדורות לאנא

כל אלה חוברו יחדיו בעזרת ד' יתברך ויתעלה

ע"י הצעיר באלפי

ישראל דוד הארפענעם

רב דביהמ"ד "ישראל והזמנים"

מח"ס ישראל והזמנים ג"ח, שו"ת ויברך דוד ב"ח

ספר חינוך ישראל, סי' נשמח ישראל, שו"ת מקדש ישראל ח"ח

שו"ת נשמח שבת ז' חלקים, ושא"ס

ט"ו שבט תשפ"א לפ"ק

ברוקלין ניו.

שיהיו פתוחין, ושכ"מ מס' תולעת יעקב, וכ"ה בס' שלחן הטהור כ' שאינו משום האור, אלא הטעם שיהיה פתוחים לאור, ולא יתפם בזכוכית, רצ"ע, ובתש"ו זכרון יהודה (סי' ס"ג) שהחלון שמצד מזרח ראוי שלא יעשוהו מזכוכית מגיוון רק זך וצהיר שיוכלו לראות מתוכה (וכיון שראויין לפתוח הוי כפתוחין כבר).

עוד נפק"מ בין הטעמים דלטעם א' שבהר"ן י"ל דבזה"ז שיש ריבוי אור ע"י נרות עלקטערי תו אין קפידא כל כך בחלונות, אבל לשאר הטעמים לא סגי בהכי.

ומסתבר דכשיש עוברים ושבים כנגד החלון ודאי דעדיף שהחלונות יהיו אטומים, דזה ודאי שהעוברים והשבים מבלבלים את המתפללים, או שיהיו גבוהים מקומת איש.

וודע שהרמב"ם בתש"ו פאר הדור (סי' קמ"א, מובא נמי בכסף משנה) כ' דבתי כנסיות ומקומות המיוחדים לתפלת הציבור אין צורך שיהיה להן חלונות, וד' הגמ' נאמרו ליחיד בביתו (וע' בס' תורת"ש שכ' לבאר דבריו שבציבור בין כה לכו נכנע, ואי"צ להחלונות), מיהו משו"ע ושאר הנו"כ לא משמע כן, וכ"כ הפמ"ג (סק"ד) וכן בברכ"י תמה מאוד על ד' הרמב"ם בזה, וכ"ה במ"ב (סק"ח) דאפילו כשמתפלל בביהכ"נ עם הציבור, כל שכן כשמתפלל בבית ביחידי דצריך ליזהר בזה לכתחלה].

ובעיקר הדבר בערוה"ש (ס"ז) כ' דלא ראינו מי שמדקדק בזה, ואדרכה ע"פ רוב בוחרים להתפלל בכותל (מזרח) שלא כנגד החלון, שלא יתבלבל מההולכים לפני החלון, ועיי"ש דעיקר הקפידא שיהיה שם חלונות, ויכול להסתכל אפילו אינו עומד כנגד החלון ממש, ובהג' רע"א מביא נמי מס' נז"ש שמזוה"ק (פ' בשלח נט:): משמע שלא יעמוד להתפלל נגד החלון הפתוחה, רק שיהא חתום בזכוכית, או שיעמוד קצת רחוק

מהחלון, אבל בבית מאיר כ' שאדרכה בזה"ק משמע שצריכים להיות דוקא פתוחים (ותמה על מנהגינו שהחלונות סגורים בזכוכית).

ובמה שכ' המחבר לקבוע י"ב חלונות (בין כל הרוחות) יל"ע מהו אם יש צורך לעשות יותר, ואולי תלוי במחלוקת הפוסקים אם מוסיף על מנין המכיוון אם יש בזה חסרון עמג"א סי' רס"ג, ועמשכ"ב בשו"ת נשמת שבת ח"א סי' שי"ט, שו"ר בס' שלחן הטהור בהערות אות י' שמביא גירסת כת"י שכ' בהדיא שאף אם יש יותר מ"ב חלונות אין מפסיד הכוונה [ויש עושים כן במקום א' ע"י צבעים שונים (כנגד השבטים) כדי שיהא ניכר מנין הי"ב], ועעו"ש בפנים ס"ג שאף חלון אחד המחולק לכמה חלקים אף שאין אלא הפסק מועט בין חלון לחלון נחשב כל חלק כחלון בפני"ע כל שיש בכאו"א ד' טפחים על ד' טפחים.

ומומילא נמי במקומות העבודה כשמחאספין להתפלל מנחה או ערבית צריכין להעדיף מקום (חדר) שיש לו חלונות].

ובמד"א בשו"ע שצריך לפתוח פתחים (או חלונות) כנגד ירושלים כדי להתפלל כנגדן עמש"כ להלן בס' קפ"ג מהו מצד חשש בלבול התפלות ע"י עוברים ושבים, א ע"י המתאחרים להגיע.

***

סימן פ"ז

דשאלה - מהו להתפלל (שמונ"ע) במקום פרוץ (לאויר העולם), ומהו אם יש לו מחיצות 'עשרה טפחים' מסביב.

תשובה - לא, ולא מהני מחיצה י' טפחים, אא"כ עכ"פ מוקף מחיצות גבוהות מקומת איש. מבואר

בשו"ע (סי' צ' ס"ה) שלא כמו בשדה, מפני כשהוא עליו אימת מלך ולכו נשבר דף לד':), וכ"ה בלבוש ובשו להתפלל ברחובות קריה ומדרשות (כגון המצוי להט שטיבלע"ך "איצקאוויטש" [ועשו"ת דברי יואל יו"ד סי' אוהל על קברי צדיקים כדי יתפללו במקום פרוץ, אלא לכוון דעתם, וצ"ע אם איסו אמירת תהלים, דהא שמ להתפלל שם משום איסור ל להתפלל מנחה-מעריב "מנחה-עריע" בקיץ כשנוסעים לקאנטרי לו במקום הקבוע הקרוי 'מנחה פרוץ תחת כיפת השמים, ו קטנות סביב (כמו פארט"ש פניו ועיניו הוא מקום מגולו נמי בקאנטרי אין להתפלל עג עם מחיצות קטנות [אלא ש שייך טעם של תוס' (וס' הא חשש שיפסיקוהו עובר במנחה-עריע"ע שהוא מקום טעם זה, אם לא כשיעמוד י להמחיצה ששם כבר אי אפע בפארט"ש יעמיד עצמו כנגד כמתפלל בתוך הבית, מלבד בית ממשן שו"ר כן מס' שבמקום ראשו הוא פרוץ עז צנוע.

ואת"ל לאיסור יל"ע מהו יהיה לו מנין לתפ"ן טעמא עדיף להתפלל במנין ב [ולכאורה זה (להתפלל במקו ועשה זה (להתפלל בלא מ תעשה ושוא"ת עדיף], מיהו נ

אח"כ לגמרי להתפלל כשמגיעים לתוך מעונם וכו', על כן הוא בבחינת בוחר רע במיעוטו. מיהו תפלת מנחה יש להתפלל בביהמ"ד קודם שיוצאים לדרך (ולא לסמוך להתפלל על אם הדרך) ובלא"ה יש מצוה להתפלל בביהמ"ד (ע' בדברינו בס"י).

כשמתפללים בעשרה. ודע שבש' תורת חיים (סק"ז) לחדש יצא דבציבור שפיר דמי להתפלל אף במקום פרוץ, דע"י הציבור לבם נכנע ויש עליהם אימת המלך, וכבר כ' כן בריא"ז (פ"ה ה"ז) דכשמתפלל בשדה בעשרה אין בו משום חציפות, והובא נמי בס' כפה"ח (סקל"א) משם הריטב"א. והגרי"צ בראווער ז"ל ציין שכ"נ כ' בס' האשכול (ח"א ע' נ"ו) ובדקדוקי סופרים, אבל עדיין צ"ע דמכל שאר הפוסקים שסתמו לא משמע כן.

ובהנ"ל נראה במה ששאלוני בעת התפשטות ויירוס המדבקת 'קאראנא' שהמששלה סגרו כל הבתי מדרשים על משך חדשים (למנוע התפשטות הוויירוס מזה לזה) אבל התירו לעשות מנינים במקומות גלויים (כגון בפארקין) ששפיר דמי בשעה"ד כזה על סמך הנ"ל. ובנוגע בעומד בחצר לפני כותל (שהוא במזרח) יש להעיר ממה שמסק"ל באשל אברהם (בוטשאטש) אי שפ"ד להתפלל במקום שיש שם רק כותל אחד לפניו.

→ **להתפלל במקום שאינו מקורה.** ובשע"ת מביא מס' בתי כהונה (א"ט) דבמקום מוקף מחיצות אף שאינו מקורה שפיר דמי, ושכ"ה בכרכ"י שמנהג ירושלים להתפלל בביהכ"נ במקום שאינו מקורה ובחצירות של בתי כנסיות שאינן מקורין (פי' אבל מוקפת מחיצות, או שעומד להתפלל כנגד הכותל), ולכאורה בעינן שהמחיצות יהיו עד כנגד קומת איש. מיהו במג"א מביא מהזוה"ק שיש להתפלל דדוקא 'בבית' וכ"ה בס' שולחן הטהור כ' שלכתחלה אין להתפלל אלא בבית מקורה, ועיי"ש בור זהב שבירושלים אי"צ, ושכ"ה מנהג ירושלים להתפלל אצל כותל

בשו"ע (סי' צ' ס"ה) שלא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה, מפני כשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר [והוא מרש"י (ברכות דף לד:), וכ"ה בלבוש ובשו"ע הרב], ולהנ"ל אין להתפלל ברחובות קריה על יד בתי כנסיות ומדרשות (כגון המצוי להתפלל ברחוב שעל יד שטיבלעך "איצקאוויטש" שבעיר בני ברק) [ועשו"ת דברי יואל יו"ד סי' ק' שכ' טעם שעושין אוהל על קברי צדיקים כדי שהמתפללים שם לא יתפללו במקום פרוץ, אלא בבית כדי שיוכלו לכוון דעתם, וצ"ע אם איסור זה נוהג נמי לגבי אמירת תהלים, דהא שמונ"ע ממילא אסור להתפלל שם משום איסור לועג לרש] וע' להלן.

להתפלל מנחה-מעריב במקום הקרוי "מנחה-עריע" ויל"ע מהו לכתחלה בקיץ כשנוסעים לקאנטרי להתפלל מנחה מעריב במקום הקבוע הקרוי 'מנחה-עריע' שהוא מקום פרוץ תחת כיפת השמים, שיש לו רק מחיצות קטנות סביב (כמו פארט"ש) שהלא מ"מ כנגד פניו ועיניו הוא מקום מגולה, וממילא שכמו כן נמי בקאנטרי אין להתפלל על פארט"ש (ביהמ"ד) עם מחיצות קטנות [אלא שבפארט"ש פרטי לא שייך טעם של תוס' (וס' האשכול) שהוא משום חשש שיפסיקוהו עוברי דרכים, אבל במנחה-עריע שהוא מקום קבוע לרבים שייך טעם זה, אם לא כשיעמוד להתפלל סמוך ממש להמחיצה ששם כבר אי אפשר לעבור, והמתפלל בפארט"ש יעמיד עצמו כנגד הכותל, דשם חשיב כמתפלל בתוך הבית, מלבד לטעם הזוהר דבעינן בית ממש] שו"ר כן מס' בירור הלכה דכל שבמקום ראשו הוא פרוץ עדיין לא מיקרי מקום צנוע.

ואת"ל לאיסור יל"ע מהו אם בלאו הכי לא יהיה לו מנין לתפ"ע במעונו האם מהאי טעמא עדיף להתפלל במנין במנחה-עריע הפרוץ [ולכאורה זה (להתפלל במקום פרוץ) הוא בקום ועשה וזה (להתפלל בלא מנין) הוא בשב ואל תעשה ושוא"ת עדיף], מיהו כבר נשאלתי ששכחו

בזוה"ק תמה על (u).

(בין כל לעשות מ מוסיף נג"א סי' ח"א סי' נ אות י' יש יותר ו:שים כן טים) כדי ז"ג שאף אין אלא לק כחלון טפחים.

מתאספין נ צריכין [ות].

חיים (או להתפלל צד חשש א ע"י

עמונ"ע) העולם, טפחים'

חיצה י' פ מוקף . מבואר

המערכי בלחי בית שם עיי"ש, פי' דירושלים שאני, וזה דלא כהשע"ת שיש ללמוד ממנהג ירושלים על כל העולם, וצ"ע לדידיה מהו בירושלים החדשה (חוץ מחומות ירושלים), ומהו בירושלים המורחבת, בזמנינו נולחד גירסא בשלחה"ט שם אם יש מחיצות גבוהות עשרה למעלה מקומת אדם הוי כמקורה, וממילא שאין להוכיח ממנהג ירושלים להתפלל אצל כותל המערבין, שור"ר בשו"ת רכי עקיבה יוסף (או"ח סי' כ"ט) שנתעורר ג"כ איך מתפללים שם הא חצוף מאן דמתפלל בבקתא, וכי שי"ל שכיון שחומות הבתים סביב (מד' רוחות) לא נחשב בקעה (אף שהוא מקום רחב) ועוד מתפללים כשפניהם אל הקיר ממש נומדי דברי כזה חובה עלינו להזכיר מש"כ מרן מסאטמאר זי"ע בס' על הגאולה ועל התמורה שבזמנינו יש למנוע מלילך לשם].

ובברכ"י ובמ"ב (סקי"א) כ' דעוברי דרכים ודאי מותרים להתפלל בשדה (וישתדל להתפלל בין האילנות), ופשוט דהיינו משום שאין לו ברירה (אבל כשיכול יש לו לסדר להתפלל במקום צנוע) ובנוגע הנוסעים למעונות הקיץ אין להקל להם לכתחלה מהאי טעמא להתפלל שם מנחה, שהרי יכולים להתפלל מנחה קודם יציאתם לדרך, אבל אם מתחילה היה בחשבונם שיגיעו למעונם מבעו"י אבל באמצע הנסיעה נתהווה עיכובים (פקק) יתפללו שם.

להתפלל בין אילנות. ויל"ע אם אף לכתחלה מותר להתפלל בשדה אילנות בין האילנות, דאולי כל הקפידא שלא להתפלל בבקעה - בשדה' שהוא מקום פרוץ ממש, אבל ביער (וואל"ד) בין האילנות י"ל דמותר אף לכתחלה, שלא שייך טעם רש"י שכשהוא במקום צנוע חלה עליו יותר אימת המלך ולבו נשבר, שהרי הוא מוקף באילנות, וכן לא שייך כל כך טעם (מהר"י אבוהב) שמא יפסיקוהו עוברי דרכים שרואים שאיש עומד בין האילנות וילכו דרך

הפנוי (ואת"ל כן ליישב העושים כן בשביל התבודדות), וראיתי בחי"א (י"א) דמד' הזוה"ק משמע דאין להתפלל בשדה אפילו בין האילנות, ובשעה"ד יתפלל בין האילנות, וכ"י מס' בא"ח (א' יתרו יט) שכ' דהנמצא בשדה ומוכרח להתפלל שם יתפלל בין אילנות, ואם יש שם מקום מוקף מחיצות יכנס שם להתפלל (יוצא שאינו אלא דיעבד).

ואגב בא"ר מביא מס' אגודה שכדאי לסמוך על הסוכרים דמותר להתפלל בשדה שאין אנשים עוברים ושבים, ולא חיישינן לטעם של צניעות [ובזה מובן מה דכתיב אצל יצחק אבינו ע"ה ויצא יצחק לשוח בשדה, וי"א שהיתה מקום מוקף מחיצות, ובלבוש ובמו"ק תי' ששדה ההוא היתה 'הר המוריה' אשר היה נעקד שם ובודאי שהיה נכנע בשברון לבו, ואימת מלכו יתב' בזכרו עקידתו אשר הצילו ממנה, וי"א שהתפלל כמערה שבהשדה, ומהר"י אבוהב כ' דמקום המקדש קראו יעקב אע"ה 'בית', וכ"ה במו"ק (ואעפ"כ פי' משאחז"ל לא כאברהם שקראו הר, ולא כיצחק שקראו 'שדה', אלא כיעקב שקראו בית, דתפלות אברהם ויצחק לא היה רצויה כל כך בעוד שהיה המקום קרוי שדה]].

ודע שבשו"ת שמן רוקח (ח"ג סי' י"ח) מצדד דלדינא בכלל שפיר דמי להתפלל בבקתא, ושמה"ט השמיטוהו הרמב"ם הרי"ף והרא"ש, אבל למעשה קשה להקל נגד הנפסק בשו"ע.

מהו להתפלל בעיר-פארט

וי"ע מהו להתפלל בתוך עיר-פאר"ט (או טרעין-סטעישיץ) שלא שייך כל כך הטעם מפני שיש להתפלל במקום צנוע, אבל יש לדון לאסור משום שנמצא שם עוברים ושבים מרובים המפריעים ומבלבלים הכוונה, ועצה לזה שיעמוד אצל הכותל, ומסתבר שאף שהכותל הפנוי הנמצא שם אינו לצד מזרח העולם אעפ"כ עדיף להתפלל

שם כדי שלא יפריעהו המצ

להתפלל אצל 'מח

צ"ע על הנהוג בא"ר ברבים (קיבוץ ע בחוצות ורחובות וצ במקום פרוץ, וכן מו הרחוב במקום שנהרג (הי"ד) רח"ל, ואולי לקדש שם שמים (או (הי"ד)) זה עצמו מביז ושיהא לכו נשבר (ו יעמוד מלפנים השור כמתפלל במקום המוקף מס' שלחן הטהור ד ונקטו שגם ירושלים ב

להתפלל במקום

(דורכגאנ') בשדה שמא יתבטל נמי להתפלל בהאלי" אצל הכיור (כמו שעו שהם בתוך יב"ח) ש [עו"ל שהרי מצוה שם השראת השכינה ביהמ"ד להאלי"ל], ו על יד המתפלל, אבל הארצים שאינם מדקד הרבים לעבור שם על הו

וע"ע בדברינו בסימ להתפלל בביו כשאין שם מנין מפי השראת השכינה) וממ להתפלל בביהכ"נ ובי צריך

שם כדי שלא יפריעוהו (וביותר ידקדק מפריצות המצוי שם).

להתפלל אצל 'מחאות' בחוצות ורחובות

צ"ע על הנהוג בא"י בכמה מחאות להתפלל ברבים (קבוץ עם) [ובפרט כלילי שבתות] בחוצות ורחובות וצ"ע שהלא אין להתפלל במקום פרוץ, וכן מתקבצים להתפלל באמצע הרחוב במקום שנהרג שם יהודי על רוצחים גויים (הי"ד) רח"ל, ואולי כיון שמתקבצים בשביל לקדש שם שמים (או שיהיה לע"נ הנהרג שם (הי"ד)) זה עצמו מביא שיחול עליו אימת המלך ושיהא לבו נשבר (ועדיף שהמדקדק בהלכה יעמוד מלפנים השורות שאצלו י"ל שחשיב כמתפלל במקום המוקף (אנשים), ולפ"מ שהבאנו מס' שלחן הטהור דירושלים שאני, מיושב, ונקטו שגם ירושלים המורחבת (סמוך ונראה) בכלל.

להתפלל במקום מעבר של ביהכ"נ (דורכגאנג).

בשדה שמא יתבטל ע"י עוברים ושבים אסור נמי להתפלל בהאל"ל (פרוודור) של ביהמ"ד אצל הכיור (כמו שעושים כשיש הרבה חיובים שהם בתוך יב"ח) ששם בהחלט מעבר לרבים [עו"ל שהרי מצוה להתפלל בביהמ"ד שישנו שם השראת השכינה, וצ"ע אם יש קדושת ביהמ"ד ההאל"ל], ואף שאסור לבני"א לעבור על יד המתפלל, אבל ידוע שנמצא הרבה עמי הארצים שאינם מדקדקים בזה (ואם מעכב על הרבים לעבור שם על ידו הוא בכלל מזיק את הרבים).

וע"ע בדברינו בסימן שלאחר זה בהמצוה להתפלל בביהכ"נ או ביהמ"ד אפילו כשאין שם מנין מפני קדושת המקום (מקום השראת השכינה) וממילא שבכל הנ"ל אם יכול להתפלל בביהכ"נ וביהמ"ד קודם שיוצא לדרך צריך לעשות כן.

בקיץ מהו להתפלל בגעזיכ"ע שהוא מקום מקורה, אבל המחיצות שלה הם נמוכות, לפי מה שכתבנו למעלה דלא סגי לזה מה שיש לה מחיצות גבוה עשרה גרידא, דבעינן מחיצות עד קומת אנשים, אין להתפלל שם.

***

סימן פ"ח

שאלה - בזמן שאין מנין האם צריך 'להטריח' עצמו (הרבה) לילך להתפלל בביהכ"נ או ביהמ"ד.

תשובה - צריך, אבל לא ברירא שיעור הטירחא שצריך

להטריח בשביל זה. מבואר בשו"ע (סוס"ט) שאפילו המתפלל ביחידות (ידקדק ש) אעפ"כ יתפלל בביהכ"נ (והוא מרבינו יונה) והטעם משום שיש שם קדושה יתירה, והשכינה שם (לבוש), ויל"ע כמה צריך לחזור כדי להתפלל בביהכ"נ (בלא מנין) כשהביהכ"נ רחוק קצת מביתו, דמסתבר שאינו חמיר כל כך כמו להתפלל עם הציבור שצריך לילך מיל או ב' (עמש"כ בס"י ק"י השיעור) [ובכלל בב"י ובב"ח כ' דלהטור אין צורך בכך כלל, דבלא ציבור לא שאני לן בין ביהכ"נ לבית אחר, אלא שלא נקטינן כוותיה], והאם גם בלילה לתפ"ע הדין כן.

וי"ל"ע אם דין הנ"ל הוא רק הידור, או הוא דין, ולשון המ"ב (סוסקל"ח) שלא יצא 'חובתי' ביהכ"נ וכו' יוצא שהוא חוב להתפלל בביהכ"נ אף ביחיד, והנה בשו"ע (ס"ז) לגבי הדין של תפלה אחורי ביהכ"נ באופן המותר כ' בלבוש שזה רק בשעת הדחק שלעולם 'טוב יותר' הוא שיכנס לביהכ"נ מקום שהקהל מתפללים שם אשר שם השכינה [ולא הדגיש מצד מצות תפלה בציבור מוכח דגם המתפלל אחורי ביהכ"נ חשיב תפלה בציבור], עכ"פ יוצא שהוא רק מהיות טוב (ביותר) וצ"ע, ואולי משום שהוא סמוך למקום השכינה טוב קצת, ובס' דעת נוטה (תפלה ע')

שביל זה"ק לנות בא"ח וזכר שם (יוצא)

ך על שאין של אבינו זהיתה שדה ד שם מלכו וי"א הב כי וכ"ה גברהם אלא זק לא קרוי

מצדד בקתא, רא"ש, וו"ע.

ט (או) הטעם ש לדון מרובים שיעמוד הנמצא התפלל